

Näköala TŠEKKIIN

Suomi-Tšekki-seura ry:n julkaisu 1-2/2017

Suomi-Tšekki-seura ry

Kotisivut: www.suomi-tsekki-seura.fi
Sähköposti: info@suomi-tsekki-seura.fi
Seuran tilinumero:
Nordea 132330-109472
jäsenmaksu vuonna 2017: 25 e
57. vuosikerta

Näköala

TŠEKKIIN

Näköala Tšekkiin on Suomi-Tšekki-seura ry:n virallinen jäsenlehti, joka ilmestyy 1-2 kertaa vuodessa ja postitetaan kaikille seuran jäsenille sekä yhteistyökumppaneille.

Julkaisija:

Suomi-Tšekki-seura ry

Päätoimittaja:

Jari Aula, jariaula@hotmail.com

Lehden toimituskunta:

Jari Aula, Heikki Larmola, Petteri Peuranen

Lehteen kirjoittaneet vastaavat kaikki omista kirjoituksistaan.

Taitto: Liisa Lähteenmäki

Etu- ja takakannen kuva: Uutta katu-
taidetta Liberecin raatihuoneen kupeesta.

Kuvat: Petteri Peuranen

ISSN: 1459-420X

Painopaikka:

Näkövammaisten liiton kirjapaino 2017

SISÄLLYS

Puheenjohtajan palsta **s. 3**
Hanne Lempinen

Uutiskatsaus **s. 4**
Petteri Peuranen ja Jari Aula

Alkemistien Praha on täynnä
arvoituksia **s. 10**
Petteri Peuranen ja Jari Aula

Woynichin käsikirjoitus **s. 14**
Petteri Peuranen ja Jari Aula

Jiří Menzelin urasta ja elokuvista
s. 16
Eero Kettunen

Käärmekeitto Tšekissä:
otteita kiertuepäiväkirjasta **s. 20**
Jari Rättyä

Prahan teurastajan kuolema **s. 24**
Heikki Larmola

In memoriam: Vaiennut Prahan ääni
Lieko Zachovalová **s. 28**
Heikki Larmola

In memoriam: Kapellimestari
Jiří Bělohlávek **s. 30**
Jari Aula

In memoriam: Gustav Bubník **s. 32**
Petteri Peuranen

Bedřich Hrozný ratkaisi heettikielen
arvoituksen 100 vuotta sitten **s. 33**
Petteri Peuranen

Ensikertalainen ja
maailmankansalainen **s. 36**
Erkki Mervaala

Menneitä ja tulevia tapahtumia
s. 39

PUHEENJOHTAJAN PALSTA

Hanne Lempinen

Hyvää juhlovuotta!

*Byl pozdní večer – první máj –
večerní máj – byl lásky čas.
Hrdliččin zval ku lásce hlas,
kde borový zaváněl háj.
O lásce šeptal tichý mech;
květoucí strom lhal lásky žel,
svou lásku slavík růži pěl,
růžinu jevil vonný vzdech.
Jezero hladké v křovích stinných
zvučelo temně tajný bol,
břeh je objímal kol a kol;
a slunce jasná světů jiných
bloudila blankytnými pásy,
planoucí tam co slzy lásky.*

Kuka sen sanoisi paremmin kuin **Karel Hy-**
nek Mácha runoelmassaan *Máj*, Toukokuu
(1835) [tässä vain alkusäkeet].

Prahan kevät! Sinne minun on päästävä joka
vuosi ja mieluiten juuri toukokuussa. Praha on-
nistuu aina vain ihastuttamaan ja yllättämään
näin monen vuoden jälkeenkin.

Pražské jaro, Prahan kevät, on ensi vuonna eri-

tyisen kuuma, kun tästä poliittisesti liberaalista
ajanjaksosta ja pyrkimyksestä ”ihmiskasvoiseen
sosialismiin” on kulunut 50 vuotta. Ensi vuonna
tulee myös kuluneeksi 100 vuotta siitä, kun Tšek-
koslovakian tasavalta perustettiin.

Näin muuten suomalaisen yhtyeen keikankin
Prahassa ollessani. Lehdestä löytyy juttu heidän
Tšekin kiertueeltaan (s. 20-23).

Tänä vuonna elokuvien ystävillä on ollut va-
linnanvaraa, kun sekä Suomi-Tšekki-seura että
Tšekin suurlähetystö ovat tarjonneet elokuvanäy-
töksiä: *Vejška* (2014), *Je to jen rock ‘n’ roll* (2014)
sekä **Jiří Menzelin** (s. 1938) elokuvia.

Je to jen rock ‘n’ roll oli erittäin vaikuttava. Ta-
pahtumat sijoittuvat vuoteen 1976 ja kuvailevat
aikaa, joka johti *Charta 77* -julistukseen muun
muassa **Václav Havelin** johdolla. Suosittelen!

Tšekin suurlähetystö järjesti kesällä Suomi 100
-tilaisuuden Eiran puistossa. Me haluamme jär-
jestää ensi vuonna vastaavan juhlatilaisuuden
Tšekin kunniaksi. Kaikki mukaan juhlistamaan!

Ihanaa vuoden jatkoa!

Terkuin

Hanne

Uutiskatsaus

Tšekissä tapahtunutta alkuvuonna 2017

ROBOUSYN SAUNATRAGEDIA 18.4.

Jičínin lähellä sijaitsevassa Robousyssa tapahtui huhtikuussa traaginen saunaonnettomuus. Kaksi naista, äiti ja tytär, iältään 65- ja 45-vuotiaita, menehtyi lukittuun saunan löylyhuoneeseen viettäessään aikaansa tuttavansa siirtolapuutarhamökillä. Naiset löydettiin tuupertuneina saunan lattialta, eikä heitä voitu enää pelastaa. Onnettomuuden syynä oli vioittunut ovenkahva, eikä lukittua löylytilaa saanut avattua, myöskään saunan ikkunoi- ta ei saatu rikottua. Suomessa vastaava onnettomuus lienee mahdottomuus, koska suomalaiset rakennusmääräykset kieltävät löylyhuoneen varustamisen lukolla.

TUPAKOINNIN VASTAINEN LAKI ELI TUPAKOINTIKIELTO KAIKISSA JULKISISSA SISÄTILOISSA ASTUI VOIMAAN 31.5.

Tšekin tasavallassa astui alkukesästä voimaan täydellinen tupakkakielto julkisissa tiloissa, kuten ravintoloissa ja teattereissa. Lisäksi alkoholin myynnistä tulee voimaan uusia säädöksiä. Laki koskee myös sähkötupakoiden käyttöä kouluissa, sairaaloissa ja ostoskeskuksissa. Viimemainittuja saa kuitenkin käyttää baareissa, kahviloissa ja ravintoloissa. Poikkeuksen muodostavat lisäksi vesipiiput. Sakko lain rikkomisesta on maksimissaan 5000 korunan suuruinen. Ravintoloitsijoilla on 90 päivää aikaa (elokuun loppuun saakka) järjestää erilliset ulkotilat tupakoitsijoille, ja tupakointitilat on selvästi merkittävä. Ratkaisevaa poikkeamiseksi tupakointikiellosta on, jos ravintolalla tms. on kiinteä rakennelma (katos tai aurinkovarjo), jonka suojissa tupakointi on sallittua. Tupakointi on kielletty myös julkisen liikenteen pysäkkien välittömässä läheisyydessä. Lisäksi tupakointikielto koskee kaikkia lasten leikkikenttiä, myös ulkoil- massa toimivia.

SISÄMINISTERIÖ HALUAA TURVALLISUUDEN VUOKSI LISÄTÄ ASELUPIEN MÄÄRÄÄ 3.1.

Tšekin sisäministeriö haluaa perustuslain nojalla lisätä kansalaisten oikeutta käyttää laillisia aseita turvallisuuden takaamiseksi erityisesti terrori-iskujen ehkäisemiseksi, ja kansalaisten turvaamiseksi.

KUKS PALKITTIIN MAAILMAN-PERINTÖKOHTENA, ŽATEC VASTA PYRKIMISSÄ LISTALLE 16.5.

Uudistettu Kuks sai Euroopan arvostetuimman muistomerkkipalkinnon. Turussa annetun palkinnon nimi on *Europa Nostra* -kulttuuriperintöpalkinto *Grand Prix*. Kyseessä on ensimmäinen Tšekin saama palkinto, joka myönnettiin Kuksin barokkialueen uudistamisesta. Uudistustöiden valmistuttua vuonna 2015 kävijöitä oli lähes 140.000. Alueen rakennutti 1700-luvulla **František Adam Špork** tarkoituksenaan pitää huolta alueen ikääntyneistä ja työkyvyttömistä miehistä. Barokkialuetta koristavat kuuluisan **Matyáš B. Braunin** veistosrivistöt.

Tšekissä on meneillään myös projekti Žatecin nimien saamiseksi maailmanperintölistalle. Žatecin tapauksessa kyseessä on maailmankuulu humalalajike (Saaz-humala) ja humalankasvatusperinne yhdistettynä oluen valmistukseen.

Kuva: By MiPi (Own work) [CC BY-SA 4.0 (<http://creativecommons.org/licenses/by-sa/4.0/>)], via Wikimedia Commons

PRAHASSA AVATTIIN ČVUT:N UUSI ROBO- TIIKAN JA KYBERNETIIKAN KESKUS 2.5.

Prahan Dejviciessä avattiin juhlallisesti Tšekin teknilliseen korkeakouluun kuuluva tietotekniikan, robotiikan ja kybernetiikan laitosrakennus. Opetus- ja tutkimuskeskuksen on määrä toimia teknisten alojen huippututkimuksen saralla, ja sen on määrä tukea teollisuuden digitalisointia, mikä kuuluu nykyhallituksen kärkihankkeisiin. Avajaisissa olivat läsnä mm. presidentti **Miloš Zeman** ja pääministeri **Bohuslav Sobotka**. Viime mainittu huomautti, että Tšekki on teollisuusvaltio, digitalisointi tulee muuttamaan senkin teollisuutta ja niinpä uuden keskuksen on määrä houkutella huippututkijoita myös ulkomailta.

JOKA 11:S YLI 15-VUOTIAS TŠEKKI ON ULOSOTOSSA 4.4.

Noin joka 11:s yli 15-vuotias tšekki on ulosoton kohteena, ja heidän perittävä velkansa on keskimäärin 75.700 korunaa (noin 2800 euroa). Velkaantunein piirikunta on Most, jossa peräti joka viidennellä on maksettavaa, mutta suurimmat velkasummat ovat prahalaisilla, lähes 120.000 (4400 euroa). Velkaantumisen syitä ovat tuhlailevan elämäntyylin lisäksi huono henkilökohtaisen talouden hallinta, huolimaton asiapapereiden allekirjoittaminen, lainaaminen, joululahjojen velaksi ostaminen tai lomailu. Velkaloukkuun voi johtaa elinkumppanin kuolema, avioero, työpaikan menetyt, työtapaturma ja sitä kautta tulojen äkillinen romahtaminen. Velallinen voi olla myös yhteisö. Lisäksi velkaantuminen lisää pimeän työn houkuttavuutta ja rikollisuutta, sillä virallisesti maksetuista ansioista vähennetään tietty velkaosuus ja käteen jäävä tulo epämotivoi rehelliseen työntekoon, kertoo Tšekin Talousakatemian projekti-koordinaattori **Radek Hábl**.

TŠEKKILÄINEN KIRJAILIJA BIANCA BELLOVÁ SAI EUROOPPALAISEN KIRJALLISUUSPALKINNON 21.4.

Tämänvuotisen EU:n kirjallisuuspalkinnon on saanut romaanista *Jezero* (suom. Järvi) tšekkiläinen kirjailija **Bianca Bellová** (kuvassa), ilmoitti Euroopan komission edustusto Tšekissä. Arvoltaan

5.000 euron palkinto on tarkoitettu nuorille eurooppalaisille kirjailijoille auttamaan heitä asettumaan kansainvälisille markkinoille. Teos *Jezero* kertoo karheen tarinan aikuistuvasta pojasta epä-määräisessä ajassa. Kirja voitti tänä vuonna jo tšekkiläisen *Magnesia Litera* -palkinnon.

© Marta Režová

PARLAMENTIN ALAHUONE KIELTÄÄ TURKISFARMIT 2019 ALKAEN 7.6.

Tšekin parlamentin alahuone kielsi turkistarhauksen maassa vuodesta 2019 alkaen. Turkistarhaajat voivat pyytää menettämästään elinkeinosta korvausta, joka lasketaan viiden viimeisimmän vuoden tuotosta. Parlamentin maatalousvaliokunnan ehdotus eläinkohtaisesta korvauksesta ei saanut riittävästi kannatusta. Ylähuoneen eli senaatin on määrä käsitellä lakiehdotusta. Tšekin eläinlääkintähallinto varoittaa maanalaisesta turkistarhauksesta ja koko elinkeinon siirtymisestä Puolaan ja Norjaan. Tšekissä toimii nykyään yhdeksän aktiivista turkisfarmia.

” Tšekin parlamentin alahuone kielsi turkistarhauksen maassa vuodesta 2019 alkaen.

MUCHAN SLOVANSKÁ EPOPEJIN NÄKI TOKIOSSA 662.000 MUSEOVIERASTA 7.6.

Alfons Muchan 20 kuvan sarja *Slaavilainen eepos* oli näytteillä Japanissa neljä viikkoa touko-kesäkuussa, Tokiossa teoksen näki yli 662.000 katsojaa. Mucha sai innoituksensa kyseiseen teokseen slaavilaisten kansojen historiasta ja mytologiasta. Hän valmisti kuvasarjan Zbirohin linnan ateljeessa vuosina 1912–26.

ENEMMISTÖ TŠEKEISTÄ KANNATTAA EUTANASIAA JA OIKEUTTA ABORTTIIN 16.6.

Enemmistö tšekeistä kannattaa naisten oikeutta keinotekoiseen raskauden keskeytykseen ja eutanasian laillistamista. Tämä selviää toukokuisesta Tiedeakatemian mielipidemittauskeskuksen tutkimuksesta. Aborttioikeutta kannatti 71 prosenttia ja eutanasiaa 63 prosenttia kyselyyn vastanneista. Ihmisten kanta eutanasiaan ja aborttiin ei ole viime vuosina merkittävästi muuttunut. Tšekissä keinotekoiset raskauden keskeytykset ovat vuosi vuodelta vähentyneet. Vuoteen 1990 verrattuna niiden määrä on pudonnut viidesosaan. Kun vielä 1990-luvun alussa tehtiin vuosittain 100.000 toimenpidettä, oli niitä viime vuonna Tšekin tilastokeskuksen mukaan enää vajaat 20.300.

PYÖRÄILIJÄT AJAVAT TŠEKKIN HALKI LÄNNESTÄ ITÄÄN TUKEAKSEEN PATTERIKERÄYSTÄ 23.6.

Käytettyjen paristojen lajittelun ja kierrätyksen tarpeellisuuden puolesta kampanjoi syyskuussa

tapahtuma Kierrätysajo 2017 (Recyklojízda). Kolmijäseninen kierrätettävien pattereiden polkupyörätiimi starttaa 5. syyskuuta Chebin alueen Ašista ja päättyy 14. syyskuuta Frýdek-Místekin alueen Bukoveciin. Matkaa kertyy yli 700 km. Projektin mediajohtaja **Jana Čechová** kertoo, että Tšekissä edes puolta käytössä olevista pattereista ei kierrätetä. Ajoon osallistujille on suunniteltu 23 pysähdystä reitin varrella. He käyvät kaupunkien ja kuntien virastoissa ja aikovat keskustella myös ohikulkijoiden kanssa aukioilla ja puistoissa. Ajjat käyvät lisäksi joissakin kouluissa erityisen opetustarkoitusta varten suunnitellun kierrätyspelin kanssa.

PRAHAN VÁCLAV HAVELIN LENTOASEMALLA MATKATAVARAT ERIKOISTARKASTELUUN RÄJÄHDYSAINEIDEN VARALTA 26.4.

Prahan lentoasema aloitti kuljetettavien matkatavaroiden erityistarkkailun toukokuun puolivälissä. Turvallisuuspalvelu avaa epäilyttävät laukut pysäyttääkseen räjähdysaineiden pääsyn lentokoneisiin. Tarkastusten, jotka ovat jo arkipäivää esim. USA:n ja naapurimaa Saksan kentillä, aloittamisen myötä lentoaseman johto lupaa parempaa turvallisuutta matkustajille. Turvallisuuspalvelu puolestaan toivoo matkustajien käyttävän laukuisa sellaisia lukkoja, jotka voi avata matkatavaroita vahingoittamatta.

ZEMAN: IHMISET PELKÄÄVÄT IRRATIONAALISESTI EURON KÄYTTÖÖNOTTOA

Presidentti **Miloš Zemanin** mukaan Tšekissä pelätään irrationaalisesti euron käyttöönottoa. Zeman vertasi yhteisvaluuttaa erilaisten lämpötilaa ilmaisevien mitta-asteikoiden olemassaoloon. Euro tarkoittaa hänen mukaansa vain talousilmiöitä selittävän mittariston vaihtoa. Euron käyttöönotto ei Zemanin mielestä edes vahingoittaisi Tšekin taloudellista suvereniteettia.

RUSNOK: TŠEKKI VALMIS EUROON, ONGELMANA PALKAT JA HINNAT 21.-.22.6.

”Tšekin tasavalta on yleisellä tasolla valmis ottamaan euron käyttöön ja selviäisi siirtymisestä eu-

rooppalaiseen yhteisvaluuttaan. Yhä on kuitenkin suuri kuilu Tšekin ja euroalueen välillä hinnoissa ja palkoissa. Kuilua olisi hyvä ennen euron käyttöönottoa kaventaa,” sanoo ČTK:n haastattelussa Tšekin Kansallispankin pääjohtaja **Jiří Rusnok**.

AMMATTILIITOT HALUAVAT MINIMIPALKAN KOROTETTAVAKSI VÄHINTÄÄN 12500 KORUNAAN 18.4.

Ammattiliitot vaativat minimipalkan korottamista vuodesta 2018 alkaen vähintään 12.500 korunaan (vajaa 500 €). Sopivampaa olisi kuitenkin verrata sitä Slovakian tasoon, sanoo Tšekkiläis-määriläisen ammattiliittojen kamarin (ČMKOS) puheenjohtaja **Josef Středula** neuvoteltuaan pääministeri **Bohuslav Sobotkan** (ČSSD) kanssa. Sobotka haluaa taata, että minimipalkka olisi vähintään 40 prosenttia Tšekin keskipalkasta, joka oli vuoden 2016 neljännellä vuosineljänneksellä noin 29300 korunaa (noin 1085 €). Ammattiliitot ovat pitkän aikaa kritisoineet, että Tšekin palkat ovat eurooppalaisen keskiarvon alapuolella, ja vaativat niiden korottamista. Tšekin tasavalta on pitkäaikaisella työn tuottavuuden tasolla suunnilleen 60 prosenttia EU-keskiarvosta, mutta palkat ovat vain 30 prosenttia EU:n keskiansioista. Siitä voi tehdä johtopäätöksen, että palkkojen ja maksujen kasvu voisi olla paljon dynaamisempaa kuin nykyisin, sanoi Středula.

ČSSZ: TŠEKISSÄ ASUI KESÄKUUSSA 523 SATAVUOTIASTA TAI VANHEMPAA IHMISTÄ 17.7.

Tšekissä asui kesäkuussa 523 satavuotiaista tai vanhempaa ihmistä – 468 naista ja 55 miestä – ilmenee Tšekin sosiaaliturvahallinnon (České správy sociálního zabezpečení) tilastoista. Vanhin ihminen, jolle ČSSZ maksoi kesäkuussa eläkettä, oli 1910 syntynyt prahalainen nainen. Vanhin mies puolestaan on syntynyt 1912, ja hän asuu Hradec Královén läänissä. Sata vuotta täyttäneiden ihmisten määrä on laskenut viime vuosina. Heitä on nyt 60 vähemmän kuin kesäkuussa 2016.

DVORECIN ELÄINTARHASSA SYNTYI VIISI VALKOISTA LEIJONANPENTUA 13.7.

Erittäin harvinainen ja sitäkin uhanalaisempi transvaalinleijonaemo synnytti peräti viisi pentua toukokuun alussa Dvorecin eläintarhassa (noin 20 km kaakkoon České Budějovicesta). Yleensä leijona saa kerralla kaksi tai kolme pentua, joten tapaus on merkittävä ilouutinen lajin säilymisen kannalta. Tällä hetkellä Etelä-Afrikasta kotoisin olevaa äärimmäisen harvinaista alalajia transvaalinleijonaa (*panthera leo krugeri*) on luonnonvaraisena arviolta ainoastaan 13, eläintarhoissa niitä elää noin 300 yksilöä. Transvaalinleijona löydettiin luonnosta (Timbavatin ja Krugerin alueilla Etelä-Afrikassa) vasta vuonna 1975. Toivotaan pienokaisille pitkää ikää ja runsaasti jälkeläisiä, että laji välttyisi sukupuutolta!

TŠEKKI EUROOPAN VÄHITEN HOLHOAVIMPIA MAITA - SUOMI YHÄ KOVIN HOLHOUS-VALTIO 11.5.

European Policy Information Centre -nimisen ajatustahon tekemässä *Nanny State Index* -tutkimuksessa vertailtiin 28 EU-maata eri mittareilla, jotka kertovat, kuinka kukin valtio holhoaa kansalaisiaan. Tšekki oli jälleen yhdessä Saksan ja Slovakian kanssa maista vapaamielisimpiä, kun taas Suomi on tiukin holhoaja – toista kertaa peräkkäin.

Tutkimuksessa kartoitettiin mm. kansalaisten vapaa-ajan harrastusten kohtelua: alkoholin juomista, tupakointia ja ruokailutottumuksia. Näistä alkoholi on ehkä selvin erottava tekijä maiden välillä: saatavuus, käyttö ja muu kontrolli. Kuten tiedetään, Tšekissä ei ole sellaista alkoholimonopolia kuin Suomessa eli pienet kioskitkin voivat myydä väkevää alkoholia melko vapaasti. Aika näyttää, kuinka paljon uusi tupakkalaki tulee vaikuttamaan sijoitukseen eli kapeneeko holhoavuusero Tšekin ja Suomen välillä?

MUSIIKKIMUSEOSSA NÄHTÄVILLÄ DVOŘÁKIN RUSALKAN PARTITUURIN ALKUPE- RÄISKAPPALE 25 VUODEN TAUON JÄLKEEN

Tšekin Musiikkimuseo Prahassa esitteli huhtikuussa viikon ajan **Antonín Dvořákin** Rusalka-oopperan alkuperäisiä nuotteja, jotka palautettiin tammikuisesta näyttelystä New Yorkin Tšekki-keskuksesta. Ihmiset saivat nähdä Tšekissä Kansallismuseon kokoelmiin kuuluvan partituurin viimeksi yli neljännesvuosisata sitten. Näyttelyssä oli esillä myös Dvořákilta osoitettuja alkuperäiskappaleita kirjeenvaihdosta, jota **Gustav Mahler** kävi Wienin hovioopperan kansliasta. Kirjeet koskivat suunniteltua, mutta lopulta toteutumatta jäänyttä Rusalkan esitystä Wienissä vuonna 1901. Näytteillä musiikkimuseossa oli myös Dvořákin ja Mahlerin muotokuvia, pukuja ja Rusalkan lavasteita ja muita asuja Kansallisteatterin kokoelmista. Kävijät saivat kuulla myös ensimmäisiä nauhoituksia Rusalkan aarioista.

SAIRAANHOITAJAT EIVÄT TARVITSE ENÄÄ KORKEAKOULUTUTKINTOA 26.4.

Sairaanhoitajat eivät ilmeisesti tulevaisuudessa tarvitse enää korkeakoulututkintoa, vaan heille riittää keskiasteen terveydenhoito-oppilaitos ja vuosi koulutusta ammattikorkeakoulussa. Muutos edellyttää terveydenhoitoalan ammasteista annetun lain uudistamista, minkä parlamentin alahuone on hyväksynyt. Edustajat haluavat myös samalla vahvistaa ehdot terapeutin ja perinteisen kiinalaisen lääketieteen specialistin ammattien harjoittamiselle. Ylähuoneen pitää lisäksi vielä kä-

sitellä asiaa ja vahvistuttaa lakiuudistus presidentin allekirjoituksella.

TOIMITTAJAT ILMAN RAJOJA: TŠEKKIN LEHDISTÖNVAPAAUS EDELLEEN RAJOITETTUA 26.4.

Toimittajien ja riippumattomien tiedotusvälineiden toimivalta maailmassa on edelleen rajoituttu, kertoo riippumaton Toimittajat ilman rajoja -järjestö raportissaan. Maiden listauksessa Tšekki oli sijalla 23 (vuosi sitten sijoitus oli 21.). Toimittajajärjestön mukaan Tšekissä oligarkit ostavat uutistoimistoja lisätäkseen vaikutusvaltaansa. Järjestön mukaan yhtenä näistä oligarkeista oli jopa varapääministeri ja valtionvarainministeri **Andrej Babiš**, joka omistaa kaksi vaikutusvaltaista päivälehteä. Babiš kuitenkin kielsi kuuluvansa oligarkkeihin, jotka ostavat tšekkiläisiä uutislehtiä valtansa kasvattamiseksi. Hän mainitsi lisäksi, että ei omista mediataloja, vaan oligarkin määritelmän maassa täyttää ČSSD-puolue. Yhtiöidensä osakeita, mukaanlukien mediatalo Mafra, hän on sijoittanut erityisten trustirahastojen kautta (omaisuusjärjestely, jota ei ole Suomessa).

HUOLTOASEMAHINNAT TŠEKKISSÄ ALIMMILLAAN PUOLEEN VUOTEEN 22.6.

Polttoaineet ovat Tšekissä halventuneet edelleen, ja niiden hinnat ovat edullisimmillaan puoleen vuoteen. Natura 95 -benssiinin keskihinta laski 0,21 kruunulla 30,04 kruunuun (1,1538 € – keski kurssi 26,035 Kč = 1 €) litralta. Dieselin keskihinta oli juhannusviikolla 28,89 Kč / litra (1,10966 €), joka oli 0,24 kruunua edellisviikkoa edullisempaa. Tiedot selviävät hintoja seuraavan CCS-yhtiön raportista. Finlord-yhtiön analyttikon **Boris Tomia-**kin mukaan hintatrendien pitäisi jatkua samansuuntaisina edelleen.

PRAHAN VALTUUTETUT HYVÄKSYIVÄT ANKARIMMAN VAIHTOEHDON KUORMA-AUTOJEN KIELTÄMISESTÄ KAUPUNKIAJOSSA

Praha kieltää yli 12 metriä pitkiltä kuorma-autoilta ajon kehätieltä kaupunkiin. Valtuutetut hyväksyivät samalla kuorma-autojen sisäänajon eteläisestä ja Štěrbolyn liittymästä, jotka korvaavat nykyään kehätien keskeneräisen kaakkoisosan. Kaupungin johto nousi valitulla ankarimmalla kielolla vastustamaan liikenneministeriön ja muiden valtiollisten instituutioiden kantaa, joka vaati läpiajon säilyttämistä tavaraliikenteelle Spořilovin ja Běhovicen välillä. ”20-minuuttisen keskustelun jälkeen tulimme siihen tulokseen, että valtuusto kannattaa vaihtoehtoa kolme, siis ankarinta kieltoa”, sanoi liikenneasioista vastaava apulaispormestari **Petr Dolínek** (ČSSD). Maistraatin osasto sai tehtäväkseen laatia toimenpideohjelma. Mikäli tiehallintovirasto hyväksyy sen, eivät kuorma-autot voi tulevaisuudessa ajaa Prahan kehätieltä mistään liittymästä pääkaupungin alueelle. Kuorma-autojen kuljettajilta sulkeutuu samalla ratkaiseva läpikulku D1:n ja Běhovicen välillä, missä nykyinen väliaikainen reitti risteää asutuksen kanssa. Kuorma-autoliikenteestä ovat pitkään valittaneet varsinkin Spořilovin asukkaat.

TIEDEMIEHET KARTOITTIVAT 12000 VANHAA PUUTA ETELÄMÄÄRILÄISILLÄ NIITYILLÄ

Tšekin tasavallan tiedeakatemian biologisen keskuksen entomologit ja Ostravan yliopiston geoinformaattorit ovat laatineet kartan vähintään 12.000 vanhasta puusta ja niiden uhanalaisista kovakuoriaisista. Tietoja on kerätty etelämääriläisiltä niityiltä 14000 hehtaarin alueelta vuodesta 2006 alkaen. Tutkijat ovat löytäneet myös arvokkaita kuoriaisia, jotka ovat monista Euroopan kolkista jo kadonneet. Biologinen keskus kertoi tuloksista lehdistötiedotteessaan. Etelä-Määrin niityt Dyje- ja Morava-jokien välissä ovat luonnoltaan Tšekin rikkaimpia. Monimuotoisen kasvillisuuden lisäksi siellä esiintyy satoja lajeja arvokkaita hyönteisiä, sammakkoeläimiä ja lintuja. Se on samalla viimei-

nen paikka tasavallassa, missä haikara vielä pesii puissa.

” Toimittajajärjestön mukaan Tšekissä oligarkit ostavat uutistoimistoja lisätäkseen vaikutusvaltaansa.

TUTKIMUS: IHMISTEN EPÄLUULO NUORTA SUKUPOLVEA KOHTAAN ON TŠEKISSÄ YHÄ SUURTA

Ihmisten epäluulo nuorta sukupolvea kohtaan on Tšekissä yhä suurta. Lähes puolet yli 30-vuotiaista ajattelee, että nuoriso on kiinnostunut vain omasta mukavuudestaan, eikä ole halukas auttamaan vanhempia ikäluokkia. Suunnilleen puolet ihmistä väittää, että nuori sukupolvi kuitenkin joskus osallistuu hyväntekeväisyysprojekteihin, mutta tekee sen vain oman edun tavoittelun vuoksi. Viisi prosenttia ihmisistä uskoo, että nuoret osallistuvat hyödyllisiin toimintoihin vapaaehtoisesti ja pyyteettömästi. Nämä tiedot selviävät tutkimuksesta, jonka on tehnyt Ipsos-agenttuuri Nadacia O2:lle.

Samalla 79 prosenttia yli 30-vuotiaista tutkimukseen vastanneista sanoo, että nuoret vain istuvat mieluiten tietokoneidensa ääressä, pelaavat pelejä ja huvittelevat some-verkostoissa. Vain kolmasosa alle 30-vuotiaista vahvasti uskomusten paikkansa-pitävyyden. Viidesosa nuorista päinvastoin ilmoitti, että vapaa-ajalla harrastaa mielellään luovaa toimintaa. Tutkimuksessa tähän uskoi kuitenkin vain 0,6 prosenttia yli 30-vuotiaista.

*Toimittaneet ja kääntäneet:
Petteri Peuranen ja Jari Aula.*

Alkemistien Praha on täynnä arvoituksia

Pyrkimys pitkään tai ikuiseen elämään on kiinnostanut aina ihmiskuntaa. Alkemian synty voidaan ajoittaa hellenistiseen Aleksandriaan noin vuoteen 100 jaa., jolloin egyptiläinen metallurgia ja kreikkalainen filosofia kohtasivat. Myös Kiinassa harjoitettiin alkemiaa jo varhaisina aikoina. Aleksandrialainen alkemia kukoisti 300-luvulle asti, sen jälkeen perinne jatkui islamilaisessa maailmassa ja keskiajan Euroopassa.

Teksti: Petteri Peuranen ja Jari Aula

S

ana alkemia tulee arabian sanasta *al-kimiya*, mihin liittyy tietysti myös sana kemia. Alkemistien tarkoituksena oli, paitsi saavuttaa elämäneliksiiri, kuolemattomuus, myös valmistaa kultaa vähemmän jaloista metalleista. Metallien muuttaminen kullaksi eli transmutaatio onnistuisi erityisesti viisasten kiven avulla. Alkemiassa oli aineksia myös kemiasta, fysiikasta, metallurgiasta, lääketieteestä, mystiikasta ja uskonnosta. Sitä on totuttu kuitenkin pitämään epätieteenä, taikauskona, vaikkakin se pyrki tavoitteisiinsa myös kokeellisin menetelmin. Myös ranskalainen **Fulcanelli** sekä britit **Isaac Newton** ja **Francis Bacon** sekä saksalainen yleistiedemies **Leibnitz**, kuten myös psykologian uranuurtaja **C.G.Jung** olivat perehtyneet alkemiaan. Alkemia

liittyy aatteellisesti myös ruusuristiläisyyteen ja vapaamuurareihin. Prahassa alkemisteja asui ainakin Linnavuorella Kultaisella kujalla. Prahaa voidaan pitää alkemistien eräänlaisena pääkaupunkina sillä Praha oli keskiajalla Keski-Euroopan tärkein kaupunki.

Prahassa on jopa kaksi alkemialle omistettua museota. Remontin vuoksi suljettu *Muzeum alchymistů a mágu staré Prahy* sijaitsee osoitteessa Jánský vršek 8, aivan linnan alapuolella. Kun museo aikanaan jälleen avautuu, se esittelee **Rudolf II:n** ja **Habsburgien** hallinnoimaa 1600-luvun Eurooppaa. Toinen kiinnostava museo, vaikkei niin suoraan alkemiaan liitykään, on *Muzeum pražských pověstí a strašidel* Mostecká 18:ssa. Ennakkoilmoittautumiset netissä ovat tarpeen! Magian museon yhteydessä on myös *Kellyxir*-viinitupa ja kahvila (sekin tosin on nyt remontissa).

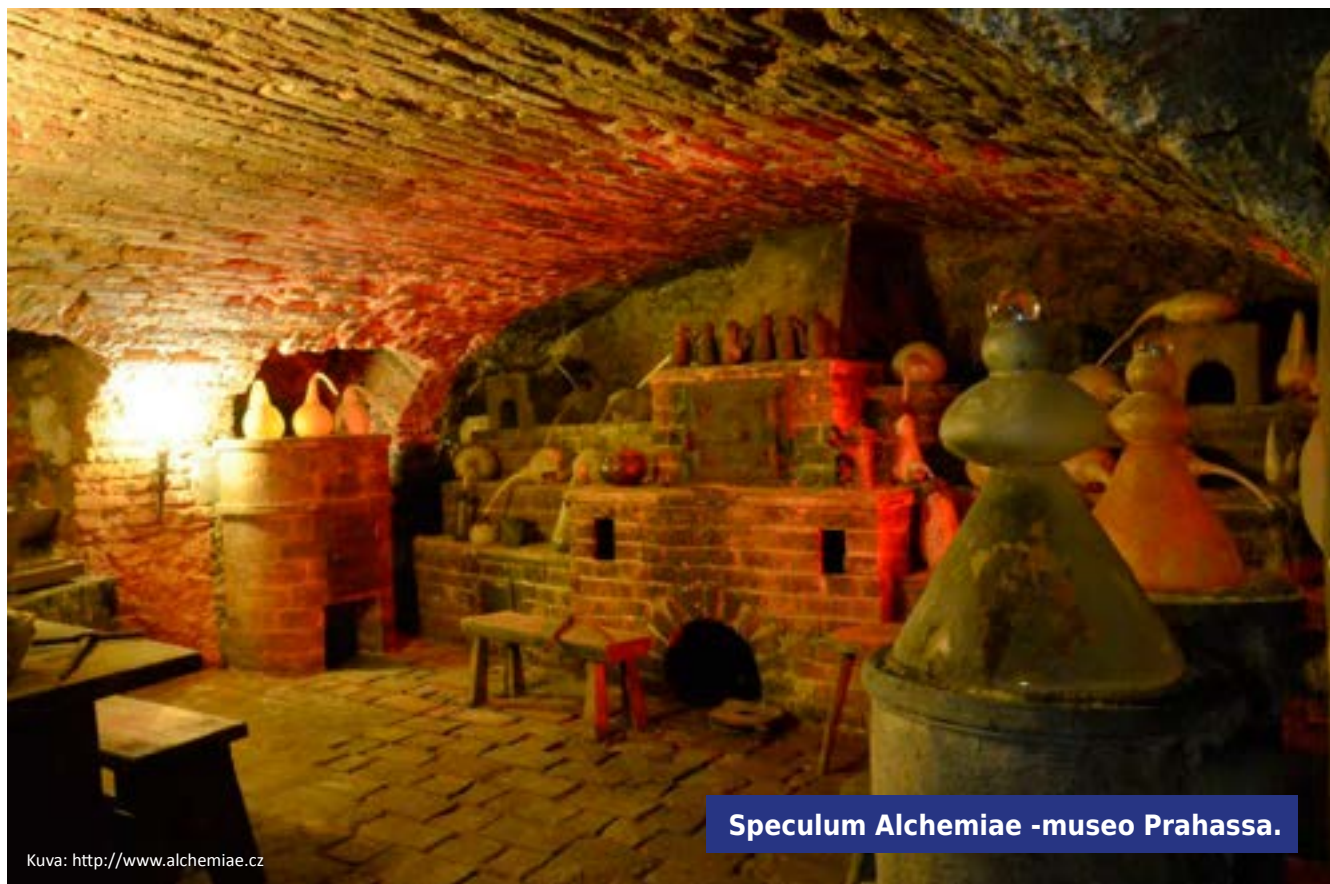
Merkittäviä 1500- ja 1600-lukujen alkemisteja olivat mm. **John Dee** (1527-1608), matematiikan ja geometrian professori Cambridgen ja Pariisin yliopistoissa ja **Elisabeth I:n** hoviastrologi. Dee toimitti laajan, mutta vaikeaselkoisen *Monas Hieroglyphica* -teoksen, jossa käsiteltiin mm. alkemiaa, astrologiaa ja numerologista magiaa. **Edward Kelley** (1555-1597) opiskeli lääketiedettä ja toimi apteekkarina. **Alessandro Scotto** oli tunnetuimpia hahmoja Rudolfin ajan Prahassa. Kronikoissa Scottoa pidettiin taikurina, joka pystyi muuttamaan kuparin kullaksi lasuriittihopeaksi. **Bavor mladší Radovský z Husitřan** (1526-1600) oli Tšekin alkemian merkittävimpiä edustajia. Hän ei köyhänä päässyt Prahan yliopistoon, opiskeli sittemmin itsenäisesti alkemiaa, astronomiaa, filosofiaa, matematiikkaa ja lääketiedettä sekä käänsi tšekiksi tärkeitä alkemian perusteoksia

(*Smaragdova deska, spisy Paracelsovu*). **Michael Maier** (1568–1622) oli toinen Rudolf II:n hovilääkäreistä, Maier oli ennakkoluuloinen alkemisti ja mystinen reformaattori. **Tadeáš Hájek z Hájku** (1525–1600) opiskeli Wienissä, Prahassa ja Bolognassa. Hän opetti Prahan Kaarlen yliopistossa matematiikkaa, omistautui lääketieteelle, laati horoskooppeja, kartoitti Prahan ympäristöä ym. Hän loi myös tšekin kasvitieteen sanaston, joka on edelleen käytössä. **Albert Magnus** (1193–1280) oli dominikaanimunkki, jota pidetään keskiaikaisen kristillisen alkemian klassikkona. Hän harasti alkemian ohella filosofiaa. **Nicolas Flamel** (n. 1330–1410) tuli kuuluisaksi **J.K. Rowlingin** kirjojen ansiosta. **Daniel Stolcius** (1597–1644) julkaisi teokset *Viridarium Chymicum* ja *Hortulus Hermeticus*. **Hynek Minstenberský** oli kuningas **Jiřího z Poděbradyn** poika, Kutná Horan alkemian perustaja. **Giordano Bruno** (1572–1599) oli yksi aikansa merkittävimmistä alkemisteista, joka vaikutti Prahassa (v:sta 1588 em. Tadeáš Hájekin aikana). Hän kierteli ympäri Eurooppaa ja toteutti yhtä universaalia uskontoa. Hänet tuomittiin kuo-

” Prahaa voidaan pitää alkemistien eräänlaisena pääkaupunkina.

lemaan ja poltettiin roviolla Roomassa. **Michal Sendivoj** (1566–1636) opiskeli ensin teologiaa Krakovan yliopistossa, mutta vaihtoi sittemmin luonnontieteisiin ja filosofiaan, joiden opiskelua hän jatkoi Leipzigissa ja Wienissä. Hän tuli Prahaan vuonna 1594 kokeneena alkemistina. Kun Sendivoj onnistui parantamaan rikkaan kaupunkilaisen **Ludvík Korálek z Těšínan** pojan, Prahassa alkoi levitä tieto, että Sendivojilla olisi hallussaan elämäneliiksiiri. Menestys hiipui pian ja Sendivoj joutui vankilaan, mistä hän vapautui keisari Ru-

Speculum Alchemiae -museo Prahassa.

Kuva: <http://www.alchemiae.cz>

Alkemistien kaduksikin kutsuttu Zlatá ulička.

Kuva: By Maros Mráz (Maros) (Own work) [GFDL (<http://www.gnu.org/copyleft/fdl.html>) or CC-BY-SA-3.0 (<http://creativecommons.org/licenses/by-sa/3.0/>)], via Wikimedia Commons

dolfin avulla ja nimitettiin keisarin neuvostoon. Sendivoj matkusti joksikin aikaa pois Prahasta. **Nikolaj Wolskin** luona vietettynä aikana syntyi kuuluisa julkaisu *Novum Lumen Chymicum*, missä hän asetti metalleja järjestykseen niiden sähkökemiallisen potentiaalin mukaan. 1604 Sendivoj suoritti elohopean transmutaation kullaksi, ja 1619 Fernandin hovissa hän muutti hopeataalarin kultaiseksi.

Alkemistit eivät vaikuttaneet ainoastaan Prahassa, vaan muissakin kaupungeissa nykyisen Tšekin tasavallan alueella: Aš (transmutaatiot 1704), Benátky nad Jizerou (**Tyko Brahen** laboratorio ja astronominen observatorio 1599), Český Krumlov (alkemisten Mekka Etelä-Böömissä Rožmberkien valtakaudella), Jilové u Prahy (**Edward Kelly**), Kroměříž (**Paracelsus**), Kutná Hora (**Hynek z Po-**

děbrad ja **Minstenberk**), Most (keisarillinen alkemian laboratorio Rudolf II:n perustamana), Plzeň (**Stehlík z Čejkova**; astrologi, alkemisti, tähtitorni ja laboratorio **J. A. Scottin** kanssa, myös Brahe vieraili muutaman kerran siellä). Paikkoja on niin paljon, ettei kaikkia voi tässä luetella.

Prahan konkreettisia alkemistien pesäpaikkoja ovat Hradčany Zlatá ulička u Daliborky, Nový Svět, Mihulkan torni, Musta torni (**Jan Zbyněk Zajíc**), Janský vršek (nykyisin magian museo), Koží plácek (*Speculum alchemiae*), Faustův dům (kulmatornissa John Deen työhuone) jne.

Tarkemmin alkemian salaisuuksiin voi tutustua ja perehtyä esim. Wikipediasta, jossa tšekinkielinen artikkeli on paljon seikkaperäisempi kuin suomeksi laadittu. Tšekkiläinen kertoo mm. viisasten kiven 12 valmistusvaiheesta.

Woynichin käsikirjoitus

Tätä mysteeriteosta sanotaan maailman salaperäisimmäksi kirjaksi, josta tutkijat ovat hyvinkin erimielisiä. Vuosina 1400–1438 syntynyt teos on ruokkinut mielikuvitusta vuosisatojen ajan. **Stephen Bax** on luottavainen siihen, että kirjan sisältö avautuisi edes jotenkin kärsivällisellä ja sitkeällä tutkimustyöllä. Vastapuolen merkittävimpiä kriitikoita edustaa Keelen yliopiston tietojenkäsittelyn laitoksen tutkija **Gordon Rugg**. Hän pitää Woynichin käsikirjoitusta yhtenä maailmanhistorian suurimmista huijauksista: teos on luotu kopioimalla kirjaimia muistuttavia kuvioita näennäisen järjellisen mallin mukaisesti, mutta tosiasiallisesti tulos on puhdasta siansaksaa. Kolmas asiantuntija, informaation välittämiseen erikoistunut tutkija **Marcelo Montemurro** Manchesterin yliopistosta uskoo tekstin sisältävän jonkinlaisen viestin, vaikka todisteet ovat heikonlaiset. Eri alojen tutkijoiden yhteistyöllä sisältö saattaa avautua joskus tulevaisuudessa. Montemurron mukaan on neljä vaihtoehtoa: (tuntematon) luonnollinen kieli, salakirjoitus, siansaksa tai yritys luoda keinotekoinen kieli, jonka fonologia, kielioppi ja sanasto on luotu tietoisesti – pari sataa vuotta ennen **John Wilkinsin** maailmankieliyritelmää (1663). Muista lukuisista keinotekoisista kielistä kuuluisimpia ovat esperanto ja interlingua, Tähden sodan ewokk ja hutt sekä Star Trekin klingon, unohtamatta **J. R. R. Tolkienin** haltijakieliä, joihin on saatu inspiraatiota tiettävästi Kalevalastamme.

Kirja on saanut nimensä puolalais-amerikkalaisen **Wilfrid M. Woynichin** mukaan. Woynich sai sen haltuunsa vuonna 1912. Alkuperäistä käsikirjoitusta säilytetään Yalen yliopiston kirjastossa. Ensimmäinen näköispainos ilmestyi vasta 2005. Espanjalainen Siloe-kustantamo sai Yalesta luvan uuteen näköispainokseen 2006 sillä ehdolla, että uusi painos (898 kpl) näyttäisi vanhalta.

Ehkä kaikilla halukkailla tutkijoilla ei ole varaa hankkia teosta, sillä sen hinta on noin 8000 euroa. Radiohiilimenetelmällä on tutkittu alkuperäisen käsikirjoituksen pergamenttia, jolloin se on saatu ajoitettua 1400-luvun alkupuoliskolle. Tämä rajaa spekulatioita tekijästä. Woynichin saatua kirjan siinä oli 240 pergamenttisivua, mutta sivuja arvellaan olleen 272. Kirjan kuvien väritys voi olla tuoreempi kuin sulkakynällä kirjoitettu teksti, sen verran huolimattomuutta väriyksessä ilmenee.

Kuvitus ei kovin paljon tekstisisältöä valaise. Jotain viitteitä voi kuitenkin keksiä. Käsikirjoitus koostuu kuudesta tyyliltään ja aiheeltaan erilaisesta luvusta: kasvitieteellinen, astronominen,

biologinen, kosmologinen sekä lääke- ja reseptiluvut. Eri kirjainten määrää tekstissä on vaikea määritellä (ehkä 20–30), eripituisia ”sanoja” on noin 35.000, joilla on omat foneettiset ja ortografiset lakinsa. Tekstin tilastollinen analyysi kertoo tekstin sisältävän luonnollisille kielille ominaisia rakenteita. Sanojen esiintymistiheys noudattaa Zipfin lakia eli jotkin sanat esiintyvät läpi tekstin, toiset satunnaisemmin. Esimerkiksi kasvitieteellisen luvun sivut aloittava sana esiintyy vain kyseisellä sivulla – nämä sanat voivat hyvinkin olla kasvien nimiä. Teoksen ”kielen” sanat ovat varsin keskipituisia (3–9 merkkiä). Rakenteen erikoisuuksiin kuuluu myös tiettyjen kirjainten jakautuminen sanoissa aina joko alkuun, keskelle tai loppuun. Myös sanojen toistuvuus on eurooppalaisia kieliä suurempaa. Muutamat sanat on kirjoitettu latinalaisin kirjaimin, mutteivät ole mitään tunnettua kieltä. On myös mahdollista, että näitä sanoja on lisätty myöhemmin tuntemattoman osapuolen toimesta.

Woynichin käsikirjoituksen reitti on ollut varsin monivaiheinen seikkailu, varsinkin sen alkuvaiheet ovat osin arvoitus. Ensimmäinen varmistettu omistaja on 1600-luvulla elänyt prahalainen alkemisti **Georg Baresch**. Hän lähetti kopion näytteeksi *Collegio Romanon* jesuiittatutkijalle **Athanasius Kircherille**, joka oli laatinut koptin kielen sanakirjan. Olisiko hän löytänyt joitain avaimia arvoituksen ratkaisemiseksi? Ei tiedetä, saiko Baresch edes vastausta kirjeeseensä. Bareschin kuoltua Woynichin kirja siirtyi Kaarlen yliopiston rehtorille **Jan Marek Marcille**. Marc ja Kircher olivat muuten keskenään kirjeenvaihtoystäviä, ja heidän Woynichia koskeva kirje vuodelta 1666 on liitetty käsikirjoitukseen. Kirjan kohtalosta seuraavina 200 vuotena ei ole tietoa. Todennäköisesti se oli *Collegio Romanon* kirjastossa, silloinkin kun kuningas **Viktor Emanuel II:n** joukot valtasivat Rooman 1870 ja yhdistivät italialaiset pikkuvaltiot. Yliopiston kirjastonhoitaja **Petrus Beckx** sai Woynichin kirjan haltuunsa ja teos päättyi Villa Mondragoneen, jesuiittojen *Collegio Ghiseleriin*. Ilmeisesti *Collegio Romano* oli rahapulassa sen myytyä omaisuuttaan 1912. Wilfrid Woynich sai salaperäisen teoksen lopulta haltuunsa. Woynichin kuoltua 1930 teos siirtyi hänen leskelleen **Ethel**

Lilian Woynichille, jonka kuoltua tämän ystävä **Anne Nill** myi 1961 kirjan antiikkikirjakauppias **Hans P. Krausille**. Kraus ei löytänyt Woynichille ostajaa, joten hän lahjoitti sen Yalen yliopistolle 1969.

Woynichin käsikirjoituksen kirjoittajasta ei ole varmaa tietoa, mutta useita teorioita on esitetty. Fransiskaani munkki **Roger Bacon** on yksi mahdollisuus, mutta erinäiset ristiriitaisuudet poissulkevat niin Baconin kuin **John Deen** ja **Edward Kelley**kin. Itse Woynich ei myöskään ole mahdollinen kirjan iänmäärittämis- perusteella. Tepe- necin **Jakub Horčický**, joka tunnetaan paremmin latinankielisellä nimellä **Jacobus Sinapius**, lääkintään perehtynyt mies ja **Rudolf II:n** henkilöä- käri sekä kasvitieteellisen puutarhan johtaja on vahva ehdokas, muttei täysin varma totuus. **Jan Marek Marci**, **Raphael Mnichovský** ja **Anthony Ascham** ovat myös mukana tekijäarvailuissa. Yhdysvaltain laivaston koodinmurtaja ja 1970-luvulla Woynichia tutkinut **Prescott Currier** on päätel- lyt, että kasviluku olisi kirjoitettu kahdessa erässä tekstin käsialan vaihtelun vuoksi. Lisäksi Currier oletti teoksen olevan kahden tai useamman teki- jän aikaansaannos ja eri aikoina tehty.

Jos on Woynichin kirjoittaja arvoitus, yhtä lailla sen sisältö ja tarkoitus ovat tuntemattomia. Kasvitieteellinen tutkielma, lääketieteellinen tai alke- mistinen teos tai pelkkä hyötymistarkoituksessa tehty huijaus – jokainen saa tehdä omat päätel- mänsä. Kasvitieteellinen ja lääkeluku muistutta- vat osittain toisiaan kuvituksen osalta. Muutamia kasveja on tunnistettukin, mutta osa näyttää kek- sityiltä. Biologisen luvun altaat ja putkistot kuvi- tuksessa viittaisivat alkemiaan, selviä todisteita ei ole. Se voi olla myös väärennetty alkemistinen kasvio, jota jokin ”huijarilääkäri” olisi käyttänyt tehdäkseen vaikutuksen asiakkaisiinsa. Tyyllilliset erot Woynichiin vievät pohjaa tältä oletukselta. Kirjassa olevia astrologisia osioita ei ole pystytty myöskään tulkitsemaan tunnettujen eurooppalais- ten tai muiden astrologisten perinteiden mukaan.

Johtopäätöksiä siitä, kuka, milloin, miksi, tai sii- tä onko Woynichin kirja aito, on siis vaikea tehdä!

Petteri Peuranen ja Jari Aula

Jiří Menzelin urasta ja elokuvista

Teksti: Eero Kettunen

Tšekkiläinen **Jiří Menzel** on toiminut ohjaajana ja näyttelijänä sekä elokuvatuotannoissa että teatterissa. Hänet tunnetaan yhtenä tšekkiläisen elokuvan 1960-luvun uuden aallon tähdistä. Menzel on ajankohtainen Suomessa: tšekki-ohjaaja vieraili kesällä 2016 Sodankylän elokuvajuhlilla, ja tänä keväänä osa hänen tuotannostaan esitettiin Orionissa. Huhtikuun lopulla puolenkymmentä seuramme jäsentä kävi yhdessä katsomassa Orionissa hänen elokuvansa *Vanhoiden aikojen loppu*.

Menzel syntyi Prahassa vuonna 1938. Hän koki lapsuudessaan kotimaansa saksalaismiehityksen. **Hitlerin** kuva luokkahuoneen seinällä ja pakolliset saksan opinnot kertoivat koulupojalle vieraiden joukkojen läsnäolosta. Keväällä 1945 miehitys päättyi ja elämä Tšekkoslovakiassa alkoi. Sodan jälkeen Menzel liittyi partioliikkeeseen, ja uusi harrastus herätti hänessä isänmaallisuuden. Vuonna 1948 kommunistit kuitenkin kaappasivat vallan, ja ensitöinään he lakkauttivat partioliikkeen, sillä he korostivat isänmaallisuuden sijaan internationalismia. Kommunistien valtaannousun jälkeen Menzelin isä menetti työnsä toimittajana, koska hän kieltäytyi liittymästä kommunistiseen puolueeseen. Pelon ilmapiiri leimasi 1950-luvun alkua: varomattomista sanoista saattoi joutua vankilaan.

Kouluvuosinaan Menzel kävi säännöllisesti Prahassa teattereissa, mikä sytytti hänessä palon tehdä teatteria. Niinpä kirjoitettuaan ylioppilaaksi hän pyrki teatterikorkeakouluun tähtäimenään ura näyttelijänä tai ohjaajana. Menzel ei omien sanojensa mukaan osannut näyttellä, mutta hän ajatteli, etteivät puutteelliset näyttelijänlahjat haittaa ohjaajan työssä, joten hän haki ohjaajalinjalle. Sinne häntä ei kuitenkaan huolitettu, sillä koulun opettajien mielestä hakijalla ei ollut lahjoja ohjaajan työhön. Menzel on kuitenkin myöhemmin näytellyt

Tarkoin vartioidut junat -elokuvajuliste.

monissa elokuvissa ja teattereissakin. Hänen elokuvarooleistaan mainittakoon rooli nuorallakävelijänä elokuvassa *Hassu kesä*. Menzel kokee, että elokuva on tuonut hänelle leivän pöytään mutta että teatterin tekeminen on ollut ilo. Teatterityö Prahassa 1960-luvun puolivälissä avasi Menzelille ovia ensin Sveitsiin ja sitten muualle Eurooppaan, jopa Tampereelle saakka, jossa hän on ohjannut *Kesäyön unelman* Pyynikin kesäteatteriin.

Televisio teki läpimurtoaan 1950-luvun lopulla. "Lahjaton" Menzel päätti kokeilla onneaan tässä

Kohtaus elokuvasta Hassu kesä.

uudessa mediassa. Hän pyrki ja pääsi sisään elokuvakorkeakouluun. Suurta taiteellista kunnianhimoa Menzelillä ei kuitenkaan ollut, vaan hän näki elokuvaopinnot mahdollisuutena välttää asepalvelus. Elokuvakorkeakoulussa Menzel teki yhdessä kurssikaveriensa kanssa episodielokovan *Syvyyden helmi*, joka pohjautuu **Bohumil Hrabalin** novelliin. Elokuvasta tuli niin hyvä, että hänelle tarjottiin mahdollisuutta ohjata toinenkin Hrabalin teksti. Näin Menzelistä tuli elokuvaohjaaja.

Sosialistisessa järjestelmässä elokuvantekijöiden palkat olivat pieniä, joten myös jo ansioituneet ohjaajat leivänsä opettamalla elokuvakorkeakoulussa ammattinsa saloja. Menzel sai opettajakseen ilmiömäisen lahjakkaan **Otakar Vávran**, joka ei tehnyt opettajan työtään pelkätään rahasta, vaan halusi välittää osaamisensa uudelle sukupolvelle. Vávran oppien ansiosta Menzelin ensimmäinen pitkä elokuva ylsi poikkeuksellisen korkealle tasolle.

Tšekkitaitelijat joutuivat 1950-luvun lopulla sopeutumaan kotimaansa sosialistiseen järjestelmään. Taitelijat tunsivat rajat, joiden puitteisiin heidän taiteensa oli pakko mahtua. Sensuurin rajojen kokeilemisesta muodostui oma taiteenlajinsa. Taitelijat joutuivat pohtimaan, miten tehdä

sallitun rajoissa omia mieltymyksiä vastaavaa taidetta. Sensuurista huolimatta – tai kenties juuri sen ansiosta – tuo aika synnytti hienoa taidetta. Esimerkiksi Menzelin opiskeluaikanaan kuvaamat elokuvat saavuttivat kansainvälistä mainetta jo 1960-luvun alussa.

Menzel valmistui elokuvakoulusta vuonna 1962, ja armeijan harmaat kutsuivat. Kurjuutta helpotti opiskelijatovereitten apu, jonka turvin Menzel saattoi tehdä palvelusaikanaan kaksi lyhytelokuvaa. Niiden menestyksen ansiosta Menzel sai jopa viikon kuntoisuusloman. Armeijan jälkeen nuorta ohjaajaa uhkasi joutuminen tehdastyöhön. Asepalveluksen jälkeinen työpaikka tehtaassa kuului sosialistiseen protokollaan, sillä järjestelmä ei halunnut laiskistaa siviiliin siirtyviä nuorukaisia. Onneksi Menzel oli jo armeijassa ollessaan solminut sopimuksen Barrandovin elokuvastudion kanssa, joten hän saattoi jatkaa elokuvan parissa.

Vaikka Tšekkoslovakiassa 1960-luvulla puhalsivat vapaammat tuulet kuin edellisellä vuosikymmenellä, valtion kaitseva käsi piti huolen siitä, ettei länsimainen elokuva päässyt pilaamaan sosialistista nuorisoa. Maan elokuvalautakunta päätti, mitä kansalle sopi näyttää ja mitä ei. Elokuvien arvostelukappaleet kuitenkin päätyivät elokuva-

Tyttö kaljassa on mestariteos vuodelta 1981.

korkeakoulun arkistoon, mikä tarjosi nuorille elokuvantekijöille mahdollisuuden nähdä kiellettyjä keloja. Kansalle näytettiin länsikomedioita, mutta esimerkiksi **Hitchcockia** pidettiin liian kaupallisenä.

Menzelin Oscarilla palkittu elokuva *Tarkoin vartioidut junat* valmistui jo vuonna 1966, mutta ohjaaja kävi pokkaamassa pystinsä vasta kesällä 1968 vähän ennen neuvostopanssareiden vyörymistä Prahaan. Menzelin Prahan kevään ilmapii-rissä työstämä elokuva *Rikos yökerhossa* meni vielä läpi sensuurista ja sai ensi-iltansa joulukuussa 1968. Hänen seuraava elokuvansa *Kuin leivot langalla* ei enää seuraavana vuonna läpäissyt sensuuria, koska Hrabalin 1950-luvun tekstiin pohjautuva teos oli liian realistinen kuvaus 1950-luvun sosialismista ja järjestelmän typeryydestä. Hrabalin tekstiä ei olisi voitu filmatisoida 1950-luvulla, mutta 1960-luvun suojasää tarjosi siihen mahdollisuuden. Kelien äkillinen kylmeneminen kuitenkin esti elokuvan pääsyn levitykseen.

Normalisoinnin oloissa Menzelistä tuli *persona non grata*. Tilanne muistutti **Orwellin** kirjan 1984 todellisuutta. Menzeliä ei ollut olemassa, koska hän oli valtiohallinnon epäsuosiossa. Menzel ei tehnyt uutta elokuvaa kuuteen vuoteen. Toisaalta työttömyydessä oli omat hyvätkin puolensa, sillä työtä aina vieroksuneelle boheemille koittivat nyt kissanpäivät.

Menzeliä ei irtisanottu Barrandovin studioilta, koska muodollista irtisanomisperustetta ei ollut. Hän tappoi aikaansa studioilla lukemalla hänelle tarjottuja keinoja käsikirjoituksia. Lopulta Menzel tapasi kaksi elokuvakäsikirjoittajaa, jotka olivat kyhänneet kasaan surkean tekstin, mutta jotka itsekin ymmärsivät tekeleensä heikkoudet. Kolmikko päätti työstää käsikirjoitusta, jonka pohjalta syntyi elokuva *Ken etsii kourallista kultaa*. Filmi kertoo nuoresta miehestä patotyömaalla, ja se on Menzelin ylistyslaulu työväenluokalle, ihmisille, jotka oikeasti tekevät työtä. Elokuva teki Menzelistä taas salonkikelpoisen hallinnon silmissä, ja

Nuo mainiot miehet elokuvakoneineen huipensi Menzelin 1970-luvun.

hän saattoi jatkaa uraansa elokuvaohjaajana.

Menzelin 1970-luvun huipensi elokuva *Nuo mainiot miehet elokuvakoneineen* (1978), joka on kunnianosoitus 1900-luvun alun elokuvan pioneereille. Menzel jatkoi myös Hrabalin tekstien filmatisointeja, joista mainittakoon vuoden 1981 messitariteos *Tyttö kaljassa* ja vuonna 1982 valmistunut *Peijaiset*. Vuonna 1989 Menzel sai valmiiksi elokuvan, jonka nimi *Vanhoiden aikojen loppu* enteilee tuulen suunnan kääntymistä Itä-Euroopassa, vaikka kyseessä onkin historiallinen draama vallansiirrosta aatelistolta porvareille. Menzel on jatkanut uraansa samettivallankumouksen jälkeenkin. Vuonna 2006 hän filmatisoi Hrabalin romaanin *Tarjoilin Englannin kuninkaalle*. Se on tragikoominen kuvaus nuoren viinurin tiestä yhteiskunnan huipulle ja sieltä näennäiseen perikatoon. Filmin taustana on Tšekkoslovakian 1900-luvun historia natsimiehityksineen ja sosialismeineen. Menzelin viimeisin elokuva *Don Juanit* vuodelta 2013 ei enää ollut yleisö- tai arvostelumenestys. 🇨🇪

Jiří Menzel.

Käärmekeitto Tšekissä

Otteita kiertuepäivä- kirjasta

Helsinkiläinen maailman-bluesyhtye *Jari Rättyä & Käärmekeitto* kiersi viikon Tšekin tasavallassa. Tässä seuraa valikoituja mieleen jääneitä hetkiä lavalta ja lavan takaa.

Teksti: Jari Rättyä

22.5. Määri

Helemese-yhtyeen hanuristi-laulaja-primus motor **Jirka** on ratissa. Ajamme jossain päin Määriä kohti Kyjovia, joka tulee olemaan tukikohtamme viikon alkupuoliskon ajan. Kapeat, mäkiset ja mutkaiset tiet, peltoja, viinitarhoja ja taas lisää peltoja. Olemme aloittamassa viikkoa sukellusveneessä, kuten Jirka sanoo. Onneksi seura on hyvää. *Helemesen* ihmiset ovat meille entuudestaan tuttuja syksyiseltä Suomen-kiertueelta. Kun nyt vain itse osaisi olla ihmisiksi.

24.5. Furchin kitaratehdas, Velké Nēmčice

Ensimmäisen keikan jälkeinen aamu Kyjovissa, joka on kotipesä viikon alkupuoliskon. Basistimme

” Pitää kuulua
lujaa pubin joka
nurkkaan.

Ari Koo sanoo, että pitäisi nousta. Miksi, me kysymme.

Osoittautuu, että hän on järjestänyt meille tutustumiskierroksen lähistöllä sijaitsevalle Furchin kitaratehtaalalle. Se osoittautuu hyvin mielenkiintoiseksi ja viihdyttäväksi paketiksi. Erittäin ystävällinen ja hauska tehtaan edustaja kuljettaa meitä yli tunnin ja saamme nähdä työvaihe kerrallaan, kuinka kitaran rakentaminen tapahtuu. Furch ei

ole ihan pikku paja. Siellä valmistuu päivittäin 25-30 laadukasta soitinta, pääasiassa akustisia kitaroita ja sähköbassoja. Suuri osa työstä tehdään käsityönä ja soittimia viedään ympäri maailmaa. Myös sähköinen kontrabasso eli "Paru", jota Ari Koo soittaa Käärmekeitossa, on tehty täällä.

24.5. Brno

Brnossa Käärmekeitto on tulossa. Loistava pikku klubi, ässäkin ässempi talonmiksaaja ja altis yleisö siivittävät orkesterin erittäin hienoon esitykseen. Tämä on niitä iltoja, joiden takia musiikkia tehdään. Näitä iltoja metsästetään, kun istutaan pakettiauton penkkiin ja lähdetään keikalle.

Yllätyksenä meille tuli, että keikka myös nauhoitettiin. Klubin seinän takana sijaitsee levytys-

Jari Rättyä and Käärmekeitto
(FINLAND)

support: **HELEMESE** (CZE)

23.5. 2017 Kyjov, Pražirna
 24.5. 2017 Brno, Stará Pekárna
 25.5. 2017 Olomouc, Ponorka
 26.5. 2017 Pardubice, U 4 prstů
 27.5. 2017 Praha, Trilobit

www.helemese.cz
Bz

” Kitaristi soittaa niskan takana ja tekee irstaita kuvioita kielellään terassiyleisön suuntaan.

studio ja *Helemese* on tilannut taltioinnin omaa live-levyään varten. Saamme multiraidat erittäin kohtuulliseen hintaan ja ehkäpä, jahka ehditään, ne miksataan ja julkaistaan jossakin muodossa.

25.5. Olomouc

Istumme soittonurkkauksen lattialla Olomoucissa ja meille kerrotaan, että olemme nyt tšekkiläisen undergroundin legendaarisilla pelipaikoilla. Uskomme sen totiseksi todeksi. Virallisenkin aseman hankkineen marihuana-uskonnon perustaja piipahti juuri ovesta sisään. Paikalla on myös jokaisen soolokitaristin unelmatalonmiksaaja. Hän pyytää toistuvasti styrkkaria lujemmalle, lopulta mikittää sen kesken keikan pa:han. Pitää kuulua lujaa pubin joka nurkkaan.

25.5. Kyjov

On yö, olemme nälkäisiä ja pizzapaikka on mennyt kiinni. Mutta ei hätää. Mukanamme on **Darina**, joka pitää mukavaa pikku ravintolaa aivan vieressä. Työavaimetkin löytyvät taskusta. Pian olemme turvallisesti yöpalalla, toasteja valmistuu ja janoiset muusikot saavat mukit eteensä. Kuuntelemme määriläistä kansanmusiikkia ravintolan stereoista ja horisemme mitä sattuu, milloin milläkin kielellä.

26.5. Pardubice

Aukio on hulppeankokoinen ja valtavan kaunis, joka puolella vanhaa, juhlevaa arkkitehtuuria. Lava sen keskellä, ja kummallakin sivulla ravintoloiden terasseja. Paikallinen bluestrio vetää omaa

settiään tuleksamme paikalle. Kitaristi soittaa niskan takana ja tekee irstaita kuvioita kielellään terassiyleisön suuntaan. Samalla näemme hänen vatsansa. Olemme hyvin vaikuttuneita.

Käärmekeittokin veivaa kuin viimeistä päivää, vaikka väsymys vaivaa tätä viikon neljättä keikkaa. **Jari** kaivaa kikkapussista kaikki mahdolliset temput, jotta hommaan saataisiin eloa. Laulatamme yleisöä ja sitten *Helemesen* **Matyáš** ja **Pavel** järjestävät illan hienoimman hetken. He tulevat

lavan eteen ja viittovat Jarin nousemaan olkapäilleen. Ja sitten mennään, *Pipipää*-biisin sooloa soittaen, toria niin pitkälle kuin kaapelia riittää.

28.5. Praha

Basistimme Ari Koo on nyt yhdellä vahvuusalueistaan. Paitsi että mies on tšekkiläissyntyisen vaimonsa myötä tavallaan kaikkien tšekkien vävy, hän on myös suuri lasten ja eläinten ystävä. Ja Jirkan vanhempien luona Prahassa riittää temmellyskenttää hassun sosiaaliselle suomalaissedälle! On sylivauvoja, kukkuu, ja isompi lapsi, pikku koira rapsuteltavaksi sekä vanhempia ihmisiä, joil-

le kättäpäivää ja jutustelua. **Mikko** ja Jari, jotka edustavat Käärmekeiton umpimielisempää siipeä, ovat kovin tyytyväisiä, että ryhmästä löytyy tällainen seurustelu-upseeri.

29.5. Prahin lentokenttä

Äijien äijä Jirka, joka on isännöinyt Käärmekeittoa koko viikon, ajaa meidät vielä Prahin lentokentälle. **Jalmari**, Mikko ja Jari lentävät Suomeen, **Ari** jää vielä sukuloimaan. Olemme sitä mieltä, että traditio on syntynyt. Ensi syksynä Jari Rättyä & Käärmekeitto ja *Helemese* jälleen yhteiskeikoilla, tällä kertaa Suomessa. Nähdäänpä siellä. . 🇨🇪

Prahan teurastajan kuolema

Prahan teurastajana tunnettu Reinhard Heydrich kuului natsi-Saksan likaisen työn suunnittelun ja toteutuksen avainhahmoihin.

Teksti: VTT Heikki Larmola

Toukokuun 27. päivä tuli kuluneeksi 75 vuotta siitä, kun SS-kenraalia sekä Böömin ja Määrin protektoraatin virkaatekevää käskynhaltijaa **Reinhard Heydrichia** vastaan tehtiin murhayritys Praha 8:ssa, Libeňin kaupunginosassa, lähellä Bulovkan sairaalaa. Yritys ei heti johtanut tulokseen, kun toisen laskuvarjosotilaan, slovakialaisen **Jozef Gabčíkin** automaattikivääri kieltäytyi tottelemasta ratkaisevalla hetkellä. Heydrich tuli ulos autosta aikomuksenaan ampua Gabčík, vaan ei ihan ehtinyt. Nyt hyökkäsi esiin hänen toverinsa, tšekkiläinen **Jan Kubiš** ja heitti käsikranaatin kohti avoautoa. Hän ei juuri ollut Gabčíkia onnekkaampi, vaan osui ainoastaan auton takarenkaseen. Räjähävä kranaatti onnistui kuitenkin murskaamaan Heydrichin kyljen, pernan ja lantion. Kubiš haavoittui itsekin yrityksessään, mutta onnistui lähtemään pakoon. Haavoittumisestaan huolimatta SS-kenraali yritti sännätä Gabčíkin perään, mutta romahti katukäytävälle.

SS-kenraalin kuski **Klein** yritti vielä lähteä Kubišin perään, mutta nyt vuorostaan hänen aseensa ei toiminut, ja vastarintataistelija pääsi pakoon. Sitten Klein lähti Heydrichin käskystä jahtaamaan Gabčíkia, mutta tämä onnistui pääsemään piiloon erääseen teurastajan liikkeeseen. Liikkeen omistaja oli kuitenkin natsien kannattaja ja paljasti piilottelijan. Syntyneessä yhteentörmäyksessä Gabčík onnistui haavoittamaan Kleinia jalkaan ja

Kuva: By Bundesarchiv, Bild 146-1969-054-16 / Hoffmann, Heinrich / CC-BY-SA, CC BY-SA 3.0 de, <https://commons.wikimedia.org/w/index.php?curid=5482511>

Reinhard Heydrich.

pääsi pakoon.

Muuan ohi kulkeva tšekkiläinen perheenemäntä onnistui auttamaan Heydrichin Bulovkan sairaalaan. Sitkeä natsi olikin jo vähällä toipua, esittipä vielä **Himmlerin** käydessä häntä katsomassa säveltäjä-isänsä ooppera-aarioita. Sitten Heydrich vaipui kuitenkin pian koomaan ja kuoli varhain

” Muuan ohi kulkeva tšekkiläinen perheenemäntä onnistui auttamaan Heydrichin Bulovkan sairaalaan.

aamulla 4.6.1942 eli samana päivänä kuin **Hitler** vieraili Imatralla marsalkka **Mannerheimin** 75-vuotispäivillä. On myönnettävä, että Hitlerin vierailu Suomessa oli yllätys ja isäntien kannalta hiukan kiusallinen, varsinkin, kun Hitler ei ollut vaivautunut muiden liittolaistensa, kuten Unkarin **Horthyn** tai Romanian **Antonescun** vastaaville merkkipäiville, ja varsinkin, kun Hitlerin vierailu Suomeen ei jäänyt liittoutuneilta huomaamatta.

Mikä mies Reinhard Heydrich oikein oli?

Saksan turvallisuuspoliisin päällikkö SS-kenraali Reinhard Heydrichilla oli jo ennen nimitystään Böömin ja Määrin protektoraatin virkaa tekeväksi käskynhaltijaksi takanaan synkeä ura. Hän oli mm. vuoden 1938 ns. Kristalliyön tapahtumien takana, kun juutalaisten kauppaliikkeet tuhottiin ja heille tehtiin elinkeinon harjoittaminen Saksassa ja Itävallassa mahdottomaksi. Hän oli myös Berliinin Wannseen kaupunginosassa tammikuussa 1942 pidetyn kokouksen keskeisimpiä arkkitehtejä. Tuossa kokouksessahan päätettiin juutalaissyömyksen lopullisesta ratkaisusta (Endlösung) eli Euroopan juutalaisten totaalista tuhosta.

Hitler määräsi 27.9. 1941 Heydrichin myös Böömin ja Määrin virkaatekeväksi protektoriksi – edeltäjä **Konrad von Neurath** oli vanhana siivistyssuvun jäsenenä ilmeisesti käyttäytynyt tšekkiläisiä alamaisiaan kohtaan liian humanisti ja lähetettiin kotiin ”sairaslomalle”, jolta hän ei enää

Jozef Gabčík.

Kuva: Public Domain, <https://commons.wikimedia.org/w/index.php?curid=10348048>

Jan Kubiš.

Kuva: Public Domain, <https://commons.wikimedia.org/w/index.php?curid=10348048>

Kuva: By National Archives (archive.org) - <https://archive.org/details/gov.archives.arc.1538222>, Public Domain, <https://commons.wikimedia.org/w/index.php?curid=31499829>

Kuva Lidicen joukkomurhan uhrien muistotilaisuudesta.

koskaan palannut. Heydrich julisti heti poikkeustilan protektoraatin alueelle ja alisti protektoraatin nimellisen tšekkiläisen hallituksen protektoraatin viraston yhdeksi osastoksi, kun koko Böömin ja Määrin kansantalous alistettiin suoraan kolmannen valtakunnan alaisuuteen nimittämällä syntyperäinen valtakunnan saksalainen ”hallituksen” valtiovarainministeriksi. Joulukuuhun mennessä yli 400 tuomittiin kuolemaan useimmiten ilman oikeudenkäyntiä. Tuhansia toimitettiin keskitysleirille. Heti lokakuussa 1941 juutalaisten käskettiin kantaa keltaista Daavidin tähteä. Sitten heidät toimitettiin kaasukammioihin. Samoin Heydrich tuhosi kaikki tšekien vastarintaliikkeet. Heydrich ehti hyvin osoittaa, ettei liikanimi, ”Prahan teuras-taja” ollut turha.

Kolmannen valtakunnan suurin ihmis-metsästys

Gestapo käynnisti heti joukkomittaisen etsin-

nän Heydrichin tappajien löytämiseksi. He olivat saaneet selville maastoon jääneistä varusteista, että vastarintataistelijat oli lähetetty Britanniasta. Näin olikin. Britanniasta oli lähetetty ryhmän verran Tšekkoslovakian armeijan sotilaita toteuttamaan operaatio Anthropoid. Tehtävänä nimenomaan oli ottaa Heydrich hengiltä. Kubiš ja Gabčík olivat siis vain osa ryhmää, johon kuului seitsemän muutakin sotilasta. Saksalaiset käyttivät etsintöihin miljoonan verran Saksan markkoja. Peräti 21000 saksalaista etsi vastarintataistelijoita 36000 asunnosta, mutta he palasivat tyhjin käsin. Kaikkien 15 vuotta täyttäneiden oli ilmoittauduttava poliisille rekisteröitäväksi kesäkuun loppuun mennessä tai heidät ammuttaisiin. Myös poikkeustila julistettiin aiempaa ankarampana. Sen oli määrä olla kovennettuna voimassa 3.7. saakka

Otetuun mukaan kaksiperheinen Kubiš, Gabčík ja viisi muuta laskuvarjomiestä piiloutuivat slaavien apostoleille **Kyrillokselle** ja **Met-hodiokselle** pyhitettyyn ortodoksikirkkoon, joka

” Hitler aloitti kosto-operaation murhauttamalla tuhansia juutalaisia.

sijaitsee Praha 2:ssa lähellä lääketieteellistä tiedekuntaa ja vastapäätä nykyistä tanssitaloa. Sieltä lähti aikanaan se kuuluisa opiskelijamielenosoitus 17.11.1989, joka käynnisti samettivallankumoukseen johtaneen prosessin.

Vastarintaliikkeeseen kuulunut **Karel Čurda** kavalsi toverinsa, ja noin 700 saksalaissotilasta ryntäsi kirkkoon. Vastarintataistelijat kaatuivat, haavoittunut Kubiš heidän mukanaan rukouskrokkeelle, mutta vasta kahden tunnin taistelun jälkeen, vaikka tšekeillä ja slovakeilla oli vain käsiaseet, kun taas saksalaisilla oli automaattikiväärit ja käsikranaatit. Kirkon pappi paljasti muiden piiloutuneen kirkon kryptaan. Saksalaiset yrittivät sekä hukuttaa heidät että ajaa savulla ulos. Lopulta pidettyään puoliaan kuusi tuntia jäljelle jääneet laskuvarjomiehet Gabčík muassaan tekivät itsemurhan.

Jozef Gabčíkin mukaan on nimetty yksi slovakialaisista patorakennelmista Tonavaan, Gabčíkovo.

Natsien kosto

Hitler aloitti kosto-operaation murhauttamalla tuhansia juutalaisia. Hän olisi halunnut myös tappaa 10.000 tšekkiläistä poliittista vankia, mutta Himmler sai hänet vakuuttuneeksi, että tšekkejä tarvittiin edelleen protektoraatin teollisuustuotan-

non käynnissäpitämiseksi. Käytetyt lähteet ovat vähän ristiriitaisia, kuinka paljon ihmisiä pidätettiin tänä vainon kautena, jota kutsutaan nimellä Heydrichiada. Toisten mukaan yli 13 000 olisi pidätetty ja 5000 murhattu. Toiset lähteet kertovat vain 3188 pidätetystä ja 1585 teloitetusta.

Pahimpien yksittäisten kostotoimien kohteeksi joutuivat lähellä Prahaan sijainnut Lidicen kylä 9.-10.6. 1942 ja Ležákyn kylä Itä-Tšekissä. Saksalaiset luulivat laskuvarjomiesten piileskelevän Lidicessä. Ležákysta taas oli löydetty radiolähetin.

Lidicessä tapettiin kaikki 199 miestä, 196 naista lähetettiin Ravensbrückin keskitysleirille ja 104 lasta keskitysleirille Łódziin, Puolaan. Lidicessä kuoli kaikkiaan 82 lasta. Natsit ryöstivät kylän, polttivat talot ja muut rakennukset poroksi ja tasoittivat maan. Jälki oli kuin varhaiskeskiajalla 1241-1242 Unkarissa ja Slovakiassa mongolihyökkäyksen jälkeen.

Suunnillen sama kohtalo tuli pienemmän Ležákyn osaksi 24.6.1942 eli meikäläisenä juhannuspäivänä. Tuolloinhan Mannerheim valmistautui poliittisesti välttämättömälle vastavierailulleen Hitlerin luo, joka toteutui 27. kesäkuuta. Viemisenä oli Suomi-konepistooli. Ležákysssa murhattiin 33 aikuista, myös naisia. Muut 21 uhria, joukossa 11 lasta, toimitettiin kaasukammioon. Ainoastaan kaksi lasta selvisi jollain ihmeellä hengissä. Lidicen tavoin koko Ležákyn kylä poltettiin.

Poliittinen merkitys

Heydrichin murha osoitti, että vastarintaliike oli olemassa, joskin henkitoreissaan. Lidicestä ja Ležákysta tuli yleismaailmallinen natsien vastaisen taistelun symboli. Tšekit saivat osakseen paljon myötätuntoa kolmannen valtakunnan vaikutuspiirin ulkopuolella. Nyt oli jo niin brittien kuin ranskalaisten pakko mitätöidä vuoden 1938 Münchenin sopimus, jolla Tšekkoslovakia juuri näiden läntisten demokratioiden painostuksesta oli pakotettu luovuttamaan saksalaisenemmistöiset sudeettialueensa Hitlerin Saksalle. Suomen tuolloisella vihollisella Neuvostoliitolla ei ollut ollut osaa eikä arpaa Münchenin sopimuksessa, joten sen ei omasta puolestaan tarvinnut mitään peruakaan.

Vaiennut Prahan ääni Lieko Zachovalová

Minulla oli kunnia tavata ensimmäisen ker-
ran kaikkien tuntema "Prahan ääni" joskus
varhain 1980-luvulla. Olimme vaimoni kanssa Pra-
hassa, jota tunsimme jo aika hyvin ennestään.

Meillä oli **Lieko Zachovalován** kanssa yhteisiä
ystäviä. Nämä olivat pakanneet mukaamme joi-
takin Suomen tuliaisia hänen perheelleen, kuten
ruisleipää, ja mitä muuta, en muista. Kohta saavut-
tuamme soitin Zachovalin perheen puhelimeen.
Lieko oli alussa epäluuloinen: kuka pahuksen
suomalaisharmi on taas tulossa hänen niskoilleen
apua ja palveluksia pyytämään. En tiedä, kuinka
moni suomalainen oli jo siihen saakka käyttänyt
väärin hänen hyvántahtoisuuttaan - arvatenkin
"heidän lukunsa oli leegio", kuten kirjailija **Pentti
Haanpää** asian aikoinaan ilmaisi. Mutta minä en
käyttäisi. Olin sen verran itsetietoinen. Minä olin
tuomassa tuliaisia. Kun Lieko sitten saapui hotel-
liimme, hän sulii: "Ovatpas nämä ystävämme kovin
herttaisia ja ystävällisiä."

Kun sitten vuonna 1988 Suomi-Tšekkoslova-
kia-seuran matkalla kerroin hänelle tšekkejä ja
slovakkeja koskevasta kirjoitushankkeistani, hän
aikansa keskusteltuaamme julisti minut "Prahan
kunniakansalaiseksi". Olin hirvittävän ylpeä ja
otettu tällaisesta huomionosoituksesta, vaikka
arvostamani "Prahan ääni" tietysti lupasi kunnia-
kansalaisuuden leikillään.

Lieko Zachovalová olisi täyttänyt 90 vuotta 13.8.
2017 eli 56 vuotta muinaisen Berliinin muurin
pystyttämisen jälkeen. Hän kuoli varhain aamulla

4.6.2017, jolloin Suomessa vietettiin puolustus-
voimien lippujuhlapäivää. Jotain kohtuutonta on
siinä, että Lieko Zachovalován, kansojen, eten-
kin tšekkien vapauden ja edistyksen puolestapu-
hujan, kuolinpäiväksi sattui sama kuin 75 vuotta
aikaisemmin yhden raakalaismaisimman natsin
Reinhard Heydrichin, joka nimenomaan halusi
orjuuttaa ja hävittää koko tšekkien kansakunnan.

Lieko Zachovalová oli erittäin lahjakas ihminen.
Kovinkaan moni tuleva toimittaja ei varmaan ole

16-vuotiaana kirjoittanut pitkästä ylioppilasma-tematiikasta laudaturia. Hän aloittikin luonnon-tieteiden opinnot Helsingin yliopistossa. Hän oli myös kielellisesti lahjakas. Erinomainen saksan kielen taito vei hänet sitten yhteen tulevan mie- hensä historioitsija **Marcel Zachovalin** kanssa.

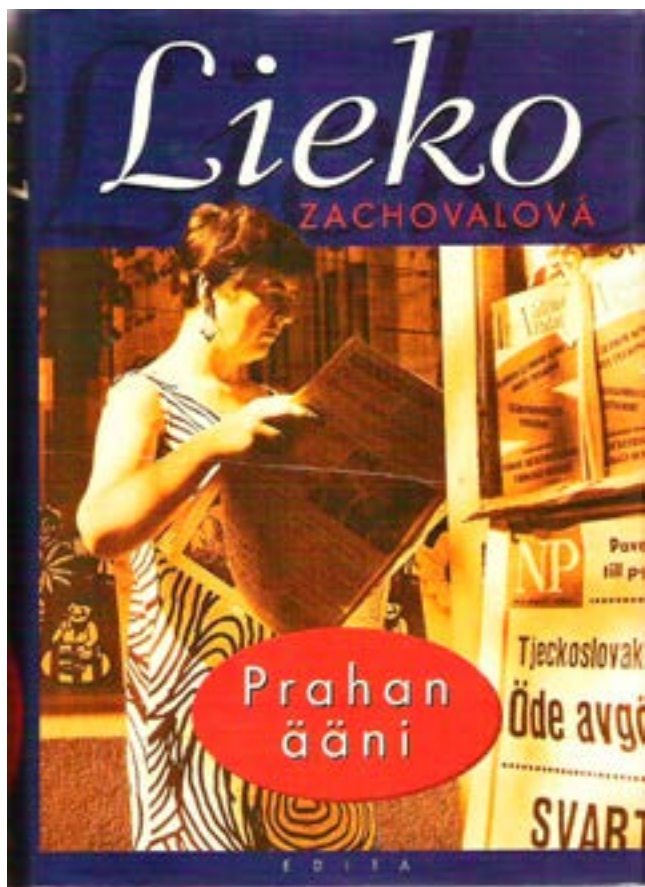
Prahan keväänä ja viimeistään Tšekkoslovakian miehityksen raskaina päivinä 1968 hän tuli tun- netuksi niillekin suomalaisille, jotka eivät kiistel- lyn sisäministerin **Yrjö Leinon** tyttärestä siihen mennessä mitään tienneet. Hän välitti rohkeasti ja peräänantamattomasti uutisia neuvostopanssa- reiden keskeltä. Kaikki saivat tietää, että Varsovan liiton joukot olivat kutsumattomia vieraita, jotka halusivat tukahduttaa maan hallituksen ja kom- munistipuolueen enemmistön pyrkimykset yhdis- tää poliittinen demokratia ja taloudellinen sosia- lismi. Hän teki myös tiettäväksi, että **Dubčekin** ja kumppaneiden linjalla oli väestön ylivoimainen kannatus. Näin ollen neuvostojoukot olivat myös kuristamassa hengiltä orastavaa demokratiaa.

Lieko ja hänen perheensä eivät jättäneet maa- taan. Mutta näin avoimet kannanotot normalisoin-

Kuva: Petteri Peuranen

Lieko Zachovalován kotitalo yli 50 vuoden ajalta, Dům Herain, osoit- teessa Na Babe 3.

nin yhteydessä, palautettaessa neuvostotyyppistä puoluediktaturia, eivät varmaankaan tehneet perheen asemaa helpoksi. Kun asiaa ajattelee näin jälkiviisaasti ja kaukaa Suomesta, Lieko Zachova- lován raportit Suomeen neuvostopanssareitten keskeltä olivat uskomattoman rohkeita. Tätä on vaikea ymmärtää niiden, jotka katselevat asioita ulkoapäin ja varsinkin niiden itsevarmojen nuo- rehkojen liberalistien, joilla ei edes ole omakoh- taista käsitystä, mitä on totalitarismi.

Lieko Zachovalová ehti nähdä puoluediktatuurin kaatuvan ja lähettää monta asiantuntevaa raport- tia uudesta Tšekkoslovakiasta, sittemmin Tšekin tasavallasta. On vaikea löytää toista, joka kertoisi ajantasaisesti, mitä Prahassa tapahtuu. Mutta kun Tšekki-seuran ensisijaisena tehtävänä on lisätä yleistä tietämystä ystävämaastamme Suomessa, seura kulkee – kai näin voi sanoa – Lieko Zachova- lován maastoon merkitsemää polkua. 🇨🇪

Heikki Larmola

Kapellimestari Jiří Bělohlávek 1946-2017

Tšekin klassisen musiikin tähtinimiin lukeutu-
va kapellimestari **Jiří Bělohlávek** siirtyi tai-
vaallisille konserttilavoille 31. toukokuuta 2017.
Bělohlávek oli syntynyt 24. helmikuuta 1946 Pra-
hassa, jossa hän myös menehtyi pitkäaikaiseen
syöpäsairauteen 71 vuoden ikäisenä. Bělohlávek
oli musiikin maestro ja tuli tunnetuksi kotimaansa
lisäksi myös ulkomailla, erityisesti Britanniassa,
jossa hän toimi kuuden vuoden ajan BBC:n ylikapellimestarina. Hän sai musiikillisista ansioistaan
myös brittiläisen imperiumin ritarikunnan komen-
tajamerkin.

Pikku-Jiří aloitti pianonsoiton isänsä johdatta-
mana jo 4-vuotiaana, myöhemmin hän lauloi lap-
sikuorossa ja esiintyi Tšekin kansallisteatterin
(*Národní divadlo*) eri oopperaproduktioissa. Oop-
pera kiehtoi Bělohlávekiä suuresti ja hän seurasi
oopperamaailmaa tiiviisti koko elämänsä. 12-vuo-
tiaana Bělohlávek aloitti sellonsoiton ja suoritti
konservatoriossa sellonsoiton ja kapellimestarin
tutkinnot. Myöhemmin hän osallistui romanialai-
sen **Sergiu Celibidachen** mestarikurssille. Tästä
sukeutui tuttavuus, mikä vei Bělohlávekin Tuk-
holmaan, jossa Celibidache toimi Ruotsin Radion
SO:n ylikapellimestarina. Opin myötä Bělohlávek
voitti vuonna 1970 nuorten kapellimestareiden
kilpailun Tšekissä ja pääsi **Herbert von Karaja-**
nin kapellimestarikilpailun finalistien joukkoon.
Sitten hän valittiin Brnon ja Prahan sinfo-
niaorkestereiden johtoon ja Tšekin filharmonian

taiteelliseksi johtajaksi 1981. Siellä hän työsken-
teli kuuluisan **Václav Neumannin** (1920-95) ai-
saparina. Bělohlávekillä oli sormensa pelissä myös
1994 perustettaessa edelleenkin toimivaa Praha
Filharmoniaa.

Uransa varrella Bělohlávek on tehnyt lukuisia
klassisen musiikin levytyksiä tunnetuille levy-yhti-
öille, kuten *Supraphon*, *Chandos*, *Harmonia Mundi*,
Warner Classics ja *Deutsche Grammophon*. Hän teki
tunnetuksi myös tšekkiläistä musiikkia
esittäen mm. **Bedřich Smetanan** *Daliborin*, **Bo-**
huslav Martinůn *Juliettan*, **Josef Sukin** *Asrae-*
lin sekä **Leoš Janáčekin** *Herra Broučekin retket*
BBC:n orkesterin kanssa. Bělohlávekillä oli kyt-
köksiä myös Suomeen: hän näet vieraili Suomen
Kansallisoopperassa 2003 johtaen Leoš Janáčekin
Káťa Kabanován, jonka nimiroolissa lauloi **Kari-**
ta Mattila. Joulukuussa 2004 he kohtasivat uu-
destaan saman teoksen merkeissä New Yorkis-
sa, Bělohlávekin Metropolitan-debyytissä, jonka
myös YLE radioi. Vuonna 2007 Metropolitanissa
Bělohlávek johti Janáčekin *Jenůfan*, jossa esiintyi
Mattilan lisäksi myös **Jorma Silvasti**. Muutenkin
Bělohlávek oli ”Janáček-spesialisti” johtaen tämän
oopperoita ympäri maailmaa. Hänen repertuaa-
riinsa kuului toki muitakin merkittäviä oopperoi-
ta, esim. **Richard Wagnerin** *Tristan ja Isolde*,
Antonín Dvořákin *Rusalka* ja **Pjotr Tšaikovskin**
Jevgeni Onegin, jonka Bělohlávek johti Glynde-
bournessa.

Kuva: By Oldsoft - Own work, Public Domain, <https://commons.wikimedia.org/w/index.php?curid=29620726>

Jiří Bělohlávek toimi mm. Tšekkin filharmonisen orkesterin, Slovakian filharmonisen orkesterin ja vuosina 2006–12 päätoimisena BBC:n Sinfoniaorkesterin ylikapellimestarina. BBC:n kaudella hän johti ensimmäisenä ei englantia äidinkielenään puhuvana kapellimestarina BBC Proms -päättökonsertin Lontoon Royal Albert Hallissa 2007, 2010 ja 2012. Bělohlávekin kiinnitykset orkestrojen johdossa eivät jääneet edellä mainittuihin kertoihin, sillä hän toimi vierailevana kapellimestarina myös Berliinin ja New Yorkin Filharmonian

koissa sekä Bostonin, Pariisin ja Lontoon Covent Gardenin orkestereissa.

Vuonna 2016 Bělohlávek sai musiikkikorkeakoulu HAMU:n kunniatohtoruuden ja Prahan kunniakansalaisen arvonimen. Rankoista syöpähoidoista huolimatta vielä vain kuukautta ennen kuolemaansa Bělohlávek johti Dvořákin *Requiem* (Kuolinmessun), joka oli määrä esittää myös kesän 2017 musiikkijuhlilla lukuisten tähtisolistien kanssa. 🇨🇪

Jari Aula

In memoriam

Gustav Bubník

Tšekkiläinen jääkiekkolegenda **Augustin “Gustav” Bubník** kuoli huhtikuussa 88-vuotiaana synnyinkaupungissaan Prahassa. Bubník kuuluu myös Suomen Jääkiekkoliiton kunniagalleriaan, “aateloituihin” jääkiekkoleijoniin, ansioitaan (maajoukkue)valmentajana – ensimmäisenä tšekkinä kahdeksasta ulkomaalaisesta. Vuosina 1985–2016 on aateloitu kaikkiaan 240 leijonaa, joukkoon on päässyt myös hyökkääjä **Otakar Jannecký**. Bubník valittiin tietysti myös Tšekin vastaavaan kunniagalleriaan.

Gustav Bubník syntyi Prahassa 21. marraskuuta 1928. Pelaajaurallaan Bubník voitti *LTC Prahan* joukkueessa viisi Tšekkoslovakian mestaruutta vuosina 1945–50. St. Moritzin talviolympialaisista 1948 tuli hopeaa ja MM-kultaa vuotta myöhemmin. Pelaajaura päättyi 1950 poliittisista syistä: koko maajoukkue pidätettiin epäiltynä länteen loikkaamisesta. Bubník tuomittiin maanpetoksesta peräti 14 vuodeksi vankeuteen, mistä hän kärsi viisi vuotta työleirillä. Kun armahdus koitti, oli terveys heikentynyt siinä määrin, ettei paluu pelaajana ollut mahdollinen. Bubník aloitti opiskelun ja valmistui valmentajaksi – menestyksekkäs ura jatkui aina 1990-luvulle asti.

Gustav Bubník toimi Suomen maajoukkueen päävalmentajana 1966–69. Hänen kaudellaan Suomi otti historialliset ensimmäiset voittonsa ns. suurmaista: 1967 Wienin MM-kisoissa kaatui Tšekkoslovakia 3–1 ja 1968 Grenoblen olympiaturnauksessa Kanada 5–2. Bubníkin kolmivuotiskaudella luotiin pitkälti pohjaa myös tulevien vuosien menestykselle päävalmentajan kiertäessä aktiivisesti maata jakamassa valmennustietouttaan. Hän jätti jälkensä myös tilastoihin ollen ensimmäinen

Kuva: By Nadkachna - Own work, CC BY-SA 3.0, <https://commons.wikimedia.org/w/index.php?curid=46307454>

Leijona-valmentaja, jonka joukkue voitti enemmän kuin hävisi. Tšekki ei ollut mikään ummikko, jonka olisi ollut vaikea saada sanomaansa perille. Äidinkielenä lisäksi Bubník puhui englantia, saksaa, venäjää ja ranskaa. Suomen kielenkin hän otti haltuunsa muutamassa kuukaudessa valmennuspestinsä alussa. Suomen taidolle tuli käyttöä vielä samettivallankumouksen aikoihin. Bubník palasi Suomeen valmentaen Kuusamossa (1988–89) ja Oulussa (1989–91) Kärppien I-divisioonajoukkuetta. Muutenkin Suomi-kontaktit säilyivät tiiviinä viimeisiin elinvuosiin saakka. Bubník toimi usein maajoukkueiden paikallisattašeana eri turnauksissa niin Leijonille Tšekissä kuin Suomessa pelanneille Tšekin joukkueille.

Gustav Bubník ehti tehdä eläkevuosinaan myös lyhyehkön poliittisen uran. Hän oli ODS:n kansanedustajana (*Poslanecká snemovňa*) vaalikauden 1998–2002. Hän oli parlamentissa tiede-, koulutus-, kulttuuri-, nuoriso- ja liikunta-asioista vastaavan komitean jäsen. Viimeiset vuotensa Bubník vietti hiljaiseloa sairauksien heikentämänä. Jääkiekkoleijona nro 146 kuoli kotikaupungissaan Prahassa 18.4.2017. 🇨🇪

Petteri Peuranen

Bedřich Hrozný

ratkaisi heettikielen arvoituksen 100 vuotta sitten

Professori Bedřich Hrozný (1879-1952) oli tšekkiläinen nuolenpääkirjoituksen tutkija ja orientalisti, joka ratkaisi heettien kieliarvoituksen vuonna 1917 ja loi samalla pohjan heettikulttuurin tutkimukselle.

Teksti: Petteri Peuranen

Prahan Kaarlen yliopiston filosofisen tiedekunnan professori **Bedřich Hrozný** perusti ja johti nuolenpääkirjoituksen tutkimuksen ja vanhan orientin tutkimuksen seminaaria. Hän toimi vuosina 1926-27 Kaarlen yliopiston (UK:n) filosofisen tiedekunnan dekaanina ja 1939-40 yliopiston rehtorina, joka rohkeasti puolusti tšekkiläisiä oikeustieteellisen tiedekunnan opiskelijoita saksalaissotilaiden hyökkäystä vastaan.

Bedřich Hrozný syntyi 6. toukokuuta 1879 Lysá nad Labemissa luterilaisen papin perheeseen. Hän opiskeli Akateemisessa lukiossa Prahassa, keskikoulun hän päätti Kolínin lukiossa, missä häntä opetti intomielinen orientalisti **Justin Václav Prášek**. Silloin pakollisten latinan ja klassisen kreikan lisäksi Hrozný opiskeli myös heprean ja arabian perusteet. Hän jatkoi isänsä toiveiden mukaisesti opiskelua Wienin yliopiston teologisessa tiedekunnassa, jossa vietti vain yhden lukuvuoden ja siirtyi filosofiseen tiedekuntaan. Hrozný omistautui varsinkin itämaisille kielille ja opiskeli ahkerasti ennen kaikkea akkadia, arameaa, etiopiaa, sanskritia ja sumeria. Opiskeluaikanaan Hrozný

Bedřich Hrozný.

Kuva: Autor: volné dílo – archiv fotografii Josefa Klímy, Volné dílo, <https://commons.wikimedia.org/w/index.php?curid=18963334>

hallitsi kaikkiaan kymmentä itämaista kieltä. Vuonna 1901 hän sai tohtorikoulutettavan paikan ja stipendin Berliinin yliopistoon, joka edusti silloin Oxfordin kanssa orientalistiikan tutkimuksen huippua tutkijoiden työskentelypaikkana. Hroznýn tieteellisen työn painopisteinä olivat nuolenpääkirjoitus sekä sumerin- ja akkadinkielisten tekstien tutkimus. Vuonna 1904 Bedřich Hrozný matkusti yhdessä professori **Ernst Sellinin** kanssa Turkkiin, Syyriaan, Palestiinaan ja Egyptiin, missä hän osallistui nuolenpääkirjoituksella teh-

Heettiläisten muinaisen pääkaupungin Hattušan raunioita nykyisessä Turkissa. Kuvassa näkyvät leijonaportin jäännökset.

Kuva: By Bernard Gagnon - Oma teos, CC BY-SA 3.0, <https://commons.wikimedia.org/w/index.php?curid=37792370>

tyjen tekstien julkaisemiseen. Palattuaan Wieniin 1909 Hrozný sai vakituisen työpaikan yliopiston kirjastossa.

Vuonna 1906 Vähä-Aasiassa (noin 150 km Ankaraa koilliseen) saksalainen tutkimusretkikunta löysi suuren heettikuninkaiden arkiston. Se sisälsi paljon savitauluja, joihin oli tunnetulla nuolenpääkirjoituksella mutta tuntemattomalla kielellä laadittu tekstejä, joista eivät monet tutkijatkaan saaneet selvää. Nuori tšekkitutkija pystyi esittämään ratkaisun tähän ongelmaan. Keskellä ensimmäistä maailmansotaa, josta hän kuitenkin pysyi erossa, Hrozný työskenteli esikunnan konekirjoittajana Wienissä. Samanaikaisesti hän laati ensimmäisen suppean hahmotelman kielipiikse tällä oudolle kielelle, joka osoittautui heetiksi. Lisäksi Hrozný sai selville, että heetin kieli kuuluu ns. indoeurooppalaisten kielten ryhmään, ja on siten sukua kreikalle, latinalle, intialaisille kielille ym. Tutkimustuloksensa Bedřich Hrozný julkaisi 1917 pääteoksessaan *Die Sprache der Hethiter*.

Vuonna 1909 Bedřich Hrozný ja **Vlasta Milada**

Procházková solmivat avioliiton Prahassa. He saivat kaksi tytärtä **Olgan** (s. 19.10.1914) ja **Helenan** (s. 7.10.1917). Tšekkoslovakian valtion perustamisen 1918 jälkeen Hrozný nimitettiin nuolenpääkirjoituksen ja vanhan orientien historian professoriksi Prahan yliopistoon.

Vuonna 1924 hän sai rahat ensimmäiseen tšekkiläiseen tutkimusmatkaan, minkä myötä alkoivat saman vuoden huhtikuussa kaivaukset. Myöhemmin hän suoritti kaivauksia Tell Erfadin kukkulalla (Pohjois-Syyria), mistä löytyi kreikkalaisten rakennusten jäänteitä, suuri määrä keramiikkaa ja terrakotta-patsaita. Seuraava tutkimusmatka oli 1925 Kaisariin Kültepin kukkulalle, missä Hroznýn onnistui löytää Vähä-Aasian kaivauksilla yli 1000 savitaulua nuolenpääkirjoituksella, jotka sisälsivät assyrialaisien kauppiaiden sopimuksia ja kirjeitä toiselta vuosituhannelta ennen ajanlaskumme alkua. Tätä kaupallista arkistoa olivat turhaan etsineet kymmenet tiedemiehet. Tämä löytö vahvisti sen, minkä Hrozný oli saanut selville jo opiskellessaan sumerilais-babylonialaisia nuolen-

” Hrozný sai selville, että heetin kieli kuuluu ns. indoeurooppalaisten kielten ryhmään.

pääkirjoituksia. Jo vanhat sumerilaiset tunsivat 3000 vuotta ennen ajanlaskumme alkua humalan ja osasivat oluen valmistuksen (!). Heidän jäljiltään löytyi myös koko joukko reseptejä. On mielenkiintoista, että halutessaan kaivaa myös alueella sijaitsevalla Kültepin kukkulalla Hrozný joutui ostamaan läheisen niityn, jonka omistajaksi hän antoi merkitä Tšekkoslovakian valtion. Näiden kaivausten yhteydessä löydettiin sitten heettiläinen Kanešin kaupunki.

Marraskuussa 1925 Hrozný joutui palaamaan takaisin Tšekkoslovakiaan. Vuonna 1929 Hrozný perusti kansainvälisen tieteellisen aikakauslehden ”Orientin arkisto” (*Archív Orientální*). Hän myös luennoi lukuisissa yliopistoissa ja luennot olivat erittäin menestyksekkäitä.

Vuonna 1939 Hroznýn oli mahdollisuus emigroitua ulkomaille toisen maailmansodan alkaessa, mutta hän kieltäytyi, koska hänet oli tuolloin juuri valittu Kaarlen yliopiston rehtoriksi. Seuraavana vuonna tarjottiin paikkaa kouluministeriöstä, jonka Hrozný myös hylkäsi.

Vuonna 1944 Hrozný sai halvauskohtauksen, eikä enää palannut tieteelliseen työhön edes Tšekkoslovakian vapautumisen jälkeen. Vuonna 1947 hän sai valtionpalkinnon ja 1952 hänet nimettiin uudelleen perustetun Tšekkoslovakian tiedeakatemian jäseneksi, hieman ennen kuolemaansa (Praha 12. joulukuuta 1952).

Bedřich Hrozný haudattiin alunperin Lysá nad Labemin luterilaiselle hautausmaalle, jonka lakkauttamisen (1977) jälkeen hänen maalliset jäännöksensä siirrettiin kunnalliselle hautausmaalle. Hroznýn alkuperäinen hautaobeliski seisoo nyt luterilaisen seurakunnan alueella. Hänen syn-

nyinpaikassaan Lysá nad Labemissa perustettiin jo 1951 Bedřich Hroznýn museo. Siellä se toimii edelleenkin esitellen arvokkain ja mielenkiintoisin esinein Hroznýn elämää ja teoksia.

Bedřich Hroznýn tieteellinen toiminta oli epätavallisen laaja ja monipuolinen. Hänen ensimmäinen tieteellinen työnsä julkaistiin jo 1902, ja koko luettelo tieteellisistä teoksista käsittää yli 200 nimikettä. Toissään, joita hän kirjoitti tšekiksi, saksaksi, ranskaksi ja englanniksi, hän käsittelee ennen kaikkea Vähä-Aasiaa, muinaista Mesopotamiaa. Hän tutki myös muinaista Egyptiä, Kreetaa ja Intiaa. Hänen työnsä nuolenpääkirjoituksen alalla, sumerilainen ja akkadilainen filologia, myöhemmin heetin tutkimus, oli kansainvälisesti arvostettua ja tunnustettua.

Heetin kieli on kuollut kieli, joka kuuluu indoeurooppalaisten kielten anatolialaiseen ryhmään, ja on ylipäänsä vanhin tunnettu indoeurooppalainen kieli. Sitä käytettiin suunnilleen pari tuhatta vuotta ennen ajanlaskumme alkua pohjoisessa ja keskisessä Vähä-Aasiassa (Anatolian alue nyk. Turkissa). Ylipäänsä vanhimpana säilyneenä heettiläisenä tekstinä pidetään ns. Anitta-kirjoitusta, joka on ajoitettu 16. vuosisadalle ennen ajanlaskumme alkua. Heetin kielen kirjoituksessa käytettiin tavallisesti nuolenpäätekniikkaa, vähemmän on säilynyt erityisiä hieroglyfisiä tekstejä. Tekstit olivat ammattikirjureiden enimmäkseen savitauluihin polttamia (joskus myös pronssisiin tauluihin).

Historiallisesta näkökulmasta heettiläinen ajanjakso on epätarkka. Itse heetit kutsuivat heitin kieleksi ei-indoeurooppalaista esi-isänsä kieltä. Heettiläiset tekstit jaetaan kolmeen kehitysvaiheeseen: vanha heetti (1750–1450 ennen ajanlaskumme alkua), keskiheetti (1450–1380 e.a.) ja uusi heetti (1380–1220 e.a.).

Heettiläiset (heetit) olivat Turkin alueella pronssikaudella asunut sotaisa kansa, joka toi raudan Eurooppaan. Heettiläisten pääkaupunki oli Keski-Turkissa Halys-joen mutkan sisällä sijainnut muinainen Hattushas eli Hattuša (lähellä nykyistä Boğazköyn kaupunkia). Nykyisen Turkin lisäksi heettiläisiä kansoja asui Assyriassa (Irakin/Iranin alueella) sekä Välimeren itärannalla ja aina Egyptissä saakka. 🇹🇷

Tuomas Kyrö ja Riikka Pelo (oik.) pohjoismaisen kirjallisuuden illassa haastateltavina. Vasemmalla tulkki Lenka Fárová.

Ensikertalainen ja maailmankansalainen

Pohjoismaisen kirjallisuus on kovassa huudossa Tšekissä. Toukokuussa 44 000 kävijää keränneessä Prahan Svět knihy -kirjatapahtumassa Suomea edustivat tänä vuonna ensi kertaa Tšekissä vierailut Tuomas Kyrö ja Prahassa nuoruudessaan asunut Riikka Pelo. Molempia kirjailijoita julkaistiin tänä keväänä tšekiksi ensimmäistä kertaa.

Teksti ja kuvat: Erkki Mervaala

Pohjoismaiden kirjallisuuden kokoavalla #READNORDIC-osastolla oli esillä lukuisia suomalaisia kirjoja. Tänä vuonna tšekiksi on käännetty jo viisi eri suomenkielistä teosta, ja määrä vielä kolminkertaistuu vuoden loppuun mennessä.

Riikka Pelon vuonna 2013 Finlandia-palkinnon voittanut romaani *Jokapäiväinen elämämme* on kirjailijan ensimmäinen tšekiksi julkaistu teos. Kirja kertoo venäläisen runoilijan **Marina Tsvetajevan** tarinaa, joka tyttärensä **Ariadna Efronin** kanssa pakenee Neuvostoliitosta Saksan kautta Tšekkoslovakiaan. Prahassa ja sen lähialueilla Tsvetajeva perheineen asui 1922–1925.

Praha oli toinen koti myös Riikka Pelolle 1990-luvun alussa. Kirjailija rakastui kaupunkiin jo vierailtuaan siellä 17-vuotiaana, jolloin vielä sulkeutunut,

koksinvärinen kaupunki vaikutti pitävän sisällään monia salaisuuksia. Abivuonnaan hän palasi sinne interrailaten ja huomasi kaupungin avautuneen ja ihmisten muuttuneen lämpimämmiksi. Tuolloisella matkallaan hän päätyi laulamaan ystävänsä **Jan Muchowin** perustamassa samettivallankumouksen kulttibändissä *The Ecstasy of Saint Theresa*. Yhtye ja haaveet kirjailijanurasta saivat Pelon palaamaan Prahaan useita kertoja ennen vuosituhannen vaihetta.

Uutta Pariisia etsiville nuorille taiteilijoille ja kirjailijanaluille uuden ajan alussa kukoistava kaupunki tuntui pursuavan mahdollisuuksia. Tuon ajan Prahassa taiteilijapiireistä on kirjalliselle uralle lähtenyt muun muassa brittikirjailija **Tom McCarthy**, jonka kanssa Pelo vietti aikaa Prahassa lisäksi myös Berliinissä.

- Oli tosi innostavaa olla täällä kaksikymppisenä, tavallaan tekemättä mitään. Tämmöisestä luuserisukupolvesta ajateltiin, että eihän ne muuta tee täällä kuin haaveile ja elä boheemielämää, mutta kyllä meistä monesta kasvoi ihan aikuisia, Pelo kertoo nauraen.

Jokapäiväinen elämämme -kirjassaan hän tavallaan palaa Prahaan Tsvetajevan tarinan kautta. Sattumalta runoilija oli itse asunut samassa Andělin kaupunginosassa kuin Pelo taiteilijanurasta unelmoidessaan 70 vuotta myöhemmin. Runoilijan mystifioimasta ja romantisoimasta alueesta tuli myös Pelolle rakas.

- Kuljin melkein päivittäin kaupunkiin *Kinského zahrada*n ja Petřín-vuoren kautta saman talon ohi, jossa Tsvetajeva asui talvella 1923, jolloin hän kirjoitti keskeisimmät Praha-tekstinsä, Pelo kertoo.

- Itse asiassa menin myös naimisiin suomalaisen mieheni kanssa Petřínin juurella eräänä ukkosyönä. Haluan palata sinne aina, kun on aikaa.

Tuomas Kyrö puolestaan vieraili Prahassa ensimmäistä kertaa. Nyt tšekiksi käännetty *Mielensäpahoittaja* on ehtinyt valloittaa tšekkiläisten sydämet jo pari vuotta sitten valkokankaille saapuneen elokuvaversioon muodossa. Alun perin **Antti Litjan** tulkitsemina kuunnelmina suomalaiselle yleisölle tutuksi tulleet valitukset julkaistiin ensimmäistä kertaa kirjan muodossa vuonna 2010. Tšekin lisäksi Mielensäpahoittajaa on käännetty hollanniksi ja koreaksi, ja lähitulevaisuudessa se ilmestyy myös saksaksi ja englanniksi. Mielensäpahoittajan tšekkiläisessä painoksessa on kuitenkin jotain ainutlaatuista aiempiin versioihin verrattuna: tällä kertaa kirjan kappaleissa on omat kuvituksensa.

- Minusta kirjan nimi "Mrzout" on erittäin hieno. Siinä on samanlaista onomatopoetiikkaa kuin *Myyrässä* ("Krték"), joka mielestäni kilpailee **Franz Kafkan** ja **Emil Zátopekin** kanssa kovimman tšekkiläisen tittelistä.

Kyrö kertoo, ettei tunne tšekkiläistä sielunmaisemaa kovin hyvin, kirjallisuutta lukuun ottamatta. Hän lukee paraikaa *Kunnon sotamies Švejk*in seikkailuja ensimmäistä kertaa kouluajan jälkeen. Kyrön mukaan **Jaroslav Hašekin** Švejk on yksi harvoja maailmanlaajuisia huumorikirjallisuuden klassikkoja.

- Ei esimerkiksi Ranska ole tuottanut sellaista kirjaa. Onhan näitä eroja maiden välillä... Ruotsalaiset on vaikein kansa saada nauramaan suomalaiselle huumorille.

Osa Mielensäpahoittajan viehätyksestä piilee Kyrön mukaan siinä, että varsinkin myöhään kau-

pungistuneissa maissa on aina olemassa ne maa-seudun miehet, jotka jähmittävät syöden tiettyä makkaraa ja juoden tiettyä olutta. Myös Mielen-säpahoittajan omavaraisuuteen pohjaava asenne koskettaa monia.

Sekä Pelon että Kyrön kirjoista luettiin otteita tšekiksi *Skandinávský důmin* järjestämässä Pohjoismaisen kirjallisuuden illassa 12. toukokuuta 2017. Yleisö otti Kyrön hahmon aatteet avosylin vastaan puhjeten nauruun useaan kertaan.

- Se tuntui palkitsevalta. Tätä ei ole ollut helppo saada maailmalle, koska sen pelättiin olevan liian suomalainen. Itse olen sitä mieltä, että kärttysissä vanha mies löytyy joka kulttuurista - kaikki me muutamme sellaisiksi. Toinen maailmansota on myös ollut sellainen vedenjakaja, jota ennen syntyneet ovat tietynlaisia ja jälkeen syntyneet toisenlaisia. Nauru tuntuu tulevan Suomessa samoista kohdista kuin Tšekissä, Kyrö kuvailee.

- Aina kun kuulee omaa tekstiään jollain muulla kielellä, se kuulostaa paljon viisaammalta kuin miltä se suomeksi kuulostaa.

Suomalaisen kirjallisuuden maailmalle viemi-

” Minusta kirjan nimi “Mrzout” on erittäin hieno.

Tuomas Kyrö.

nen on Kyröstä hieman vaikeaa. Hänen mukaansa Suomi on Euroopasta katsottuna saari. Suomea ei esimerkiksi mielletä osaksi Nordic-dekkarin brändiä.

- Taannoin Frankfurtin kirjamessuilla kuulin, että Suomesta tulevat koomiset ja oudot mieskirjailijat ja vakavat naiskirjailijat. **Arto Paasilinnan** jälkeen Suomessa ei ole oikein ollut monia käännettyjä kirjailijoita, **Sofi Oksasta** lukuun ottamatta, Kyrö kertoo.

Yksittäisenä kirjailijana Kyrölle ei ole väliä, onko suomalainen vai ei. Ongelmia hänen mukaansa ovat agenttitoiminnan pieni koko ja vaikea kieli. Suomalaisesta kirjasta jo ruotsiksikin tehty käännös löytää jo valtavasti enemmän lukijoita, minkä jälkeen käännökset muillekin kielille helpottuvat. Kyrö uskoo, että seuraavalle kirjailijasukupolvelle kansainvälistyminen tulee olemaan sujuvampaa.

Mielensäpahoittajan kansainvälistymisessä auttaa toki myös elokuva. Kyrö pitää suurena etuna elokuvan ohjanneen **Dome Karukosken** lähtöajatus siitä, että tehtäisiin sellainen *kansainvälisesti myyvä Mielensäpahoittaja*, josta parhaassa tapauksessa joku amerikkalainen studio haluaisi tehdä oman versionsa.

- Ajatus oli, että suomalaiset hiffaa tämän joka tapauksessa, joten koetetaan tehdä mahdollisimman universaali filmi. Se pari vuotta kestänyt prosessi avasi myös itselle kirjailijana silmiä maailmalle, Kyrö kertoo.

- En kuitenkaan laskelmoi kirjoittaessa. Kirjailijan pitäisi myös pystyä kirjoittamaan, ja hänen ympärillään pitäisi olla ihmisiä, jotka uskoisivat siihen ja veisivät asiaa eteenpäin. Kirjailijan ei tarvitsisi stressata sitä, koska saamme Latvian tai milloin olen “Big in Japan”.

Tšekissä Mielensäpahoittaja-elokuvan kierros elokuvateattereissa ja -festivaaleilla on varmasti edesauttanut kirjan julkaisua ja suosiota. Kyrön mukaan kuitenkin olennaista on myös se, että Mielensäpahoittajan hahmon voi viedä keskeltä Suomea Berliiniin, Miamiin tai vaikkapa Tokioon, ja silti yleismaailmallinen hahmo toimisi samalla tavalla suurkaupungista riippumatta.

- Kala kuivalla maalla on klassinen komedian asetelma. Ja ehkä se on myös minulle oma vinkkeli katsoa asioita, vähän vinolla tavalla. 🇸🇪

MENNEITÄ JA TULEVIA TAPAHTUMIA

Seuran vuosikokous pidettiin torstaina 30.3.2017 Leijuva lahna -ravintolassa Eerikinkadulla Helsingissä. Ryhmäkuvan otti Katarina Fomin.

Pyhän Mikulášin juhla järjestetään tiistaina 5. joulukuuta. Ohjelmassa mm. VTT Heikki Larmolan luento. Juhlasta tiedotetaan tarkemmin seuran kotisivuilla ja Facebookissa lähempänä ajankohtaa.

Posti Green

